

สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของบ้านดอนทราย ภายใต้ระบบเศรษฐกิจตามประเพณี และสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ก่อน พ.ศ. 2504

ประวัติความเป็นมาของชาวลาวโซ่ง บ้านดอนทราย และการตั้งถิ่นฐาน

ชาวลาวโซ่ง 1 เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานกว่า 100 ปีเศษมาแล้ว โดยตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งครั้งแรกที่จังหวัดเพชรบุรี ตามหลักฐานที่พบกล่าวไว้ว่าชาวลาวโซ่งอพยพมาจากเมืองแกน 2 หรือเมืองแกน (เดียนเบียนฟู) แคว้นสิบสองจุไทยดำ หรือลาวโซ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2322 ในสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อครั้งทรงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกกองทัพไปปราบเมืองเวียงจันทน์ 3 และได้กวาดต้อนชาวไทยดำในแคว้นสิบสองจุไทยลงมาด้วย เพื่อมาใช้แรงงาน

1 เป็นการเรียกชื่อผู้ไทยดำที่อพยพมาอยู่ที่เมืองเพชรบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสืบเชื้อสายมาจนทุกวันนี้จากที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนานนับเวลาเป็นร้อยๆ ปี จึงเกิดความสับสนกันที่ว่าพวกเขาก็เป็นชาวไทยเช่นกัน แม้ว่าจะยังคงเอกลักษณ์บางอย่างของชาวลาวโซ่งไว้ก็ตาม เราจึงได้เปลี่ยนเป็นใช้คำว่า "ชาวไทยดำ" แทนคำว่า "ชาวลาวโซ่ง" ที่ได้ใช้มาในตอนต้น

2 เมืองแกนหมายถึง เมืองเทวดาหรือเมืองฟ้า เป็นการตั้งชื่อเมืองด้วยความเชื่อให้เจ้าพระยาธรรมยาภกกองทัพไปปราบอีก และได้กวาดต้อนครอบครัวไทยดำในเมืองแกนลงมาด้วย พระองค์ทรงโปรดให้อพยพครอบครัวชาวไทยดำไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองเพชรบุรีและชาวไทยดำเหล่านี้ได้ถูกเรียกกันว่า ลาวโซ่ง หรือไทยซ่งดำ มีบุตรหลานสืบต่อมาจนทุกวันนี้ที่เทวดาเป็นผู้ลงมาสร้างให้ (ดูรายละเอียดจากพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 และ 4).

3 ในครั้งนั้นพระวอเสนาบดีของเจ้าเมืองเวียงจันทน์ เป็นกบฏหนีมาพึ่งไทยโดยอพยพครอบครัวมาอยู่ที่ดอนมดแดง (จังหวัดอุบลราชธานี) ต่อมาเจ้าเมืองเวียงจันทน์ยกกองทัพมาจับพระวอประหารชีวิต พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพิโรธ จึงทรงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกกองทัพไปตีเวียงจันทน์.

ในไร่นา ด้วยเห็นว่ามิมีนิสัยขยันขันแข็ง ครั้นต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หัวเมืองของเมืองเวียงจันทน์เกิดการกระด้างกระเดื่องและทะเลาะวิวาทกันเอง จึงทรงโปรดให้เจ้าพระยาธรรมยาภกกองทัพลงไปปราบอีก และได้กวาดต้อนครอบครัวไทยดำในเมืองแถบลงมาด้วย พระองค์ทรงโปรดให้อพยพครอบครัวชาวไทยดำไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองเพชรบุรี และชาวไทยดำเหล่านี้ได้ถูกเรียกกันว่า "ลาวไซ่ง หรือไทยซ่งดำ" มีบุตรหลานสืบต่อมาจนทุกวันนี้

สวนสาเหตุที่ชาวลาวไซ่งกระจัดกระจายไปตั้งหลักแหล่งในที่ต่างๆ นั้น สมทรงบุรุษพัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่าเนื่องจากผู้ไททรงดำรุ่นเก่ามีความปรารถนาแรงกล้าที่จะกลับไปตั้งถิ่นฐานยังบ้านเกิดของตน คือ เมืองแถบ แคว้นสิบสองจุไทย จึงได้อพยพเดินทางขึ้นไปทางเมืองเหนือ เมื่อถึงฤดูฝนก็พัก ณ ที่ใดที่หนึ่ง เพื่อทำนาไว้เป็นเสบียงสำหรับใช้ในการเดินทางต่อไป การเดินทางไปเรื่อยๆ จนกระทั่ง คนแก่ได้ตายจากไปในระหว่างเดินทาง และลูกหลานก็ไม่สามารถเดินทางกลับไป ได้ จึงตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามทางเป็นแห่งๆ ไปตามที่เห็นเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นอีกที่ทำให้ชาวลาวไซ่งต้องอพยพ เนื่องจากที่ทำกินคับแคบ เพราะว่ามีประชากรเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นที่ทำกินในเมืองเพชรบุรีไม่เพียงพอ จึงได้อพยพกันไปเพื่อไปหาที่อยู่อาศัยทำกินในที่แห่งใหม่ต่อไป ในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดราชบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม เป็นต้น⁴ โดยเฉพาะในจังหวัดนครปฐมจะพบว่าชาวลาวไซ่งอาศัยอยู่ทั่วไปตามอำเภอต่างๆ ได้แก่ กำแพงแสน, ดอนตูม, สามพราน, บางเลน และอำเภอเมืองพบว่าชาวลาวไซ่งอาศัยอยู่ที่ตำบลดอนยายหอม และตำบลสระกะเทียม โดยที่ตำบลสระกะเทียมนั้นจะพบเฉพาะที่หมู่ที่ 9 บ้านคอนทรายเท่านั้น

ในการเข้าไปทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์หญิงชราวัย 86 ปี⁵ คนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุมากที่สุดของหมู่บ้าน เพื่อค้นหาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน แต่เนื่องจากหญิงชราไม่สามารถจดจำรายละเอียดต่างๆ ได้แน่นอนทำให้ผู้วิจัยต้องพยายามสืบค้นข้อมูลจากบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่คนอื่นๆ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัด ตลอดจนครูใหญ่ของโรงเรียนวัดรางสระกะเทียม แต่บุคคล

⁴ สมทรง บุรุษพัฒน์, "ประวัติและความเป็นมาของลาวไซ่ง", สาส์นผู้ไทย (กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์, 2516, หน้า 9).

⁵ จากคำบอกเล่าของนางจันทร์ สิงห์ลล แม่เฒ่าวัย 86 ปี.

เหล่านี้ก็ไม่รู้เรื่องราวความเป็นมาของหมู่บ้านที่ตนอยู่ได้เลย คงบอกได้แต่ว่าหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่มานานแล้วตั้งแต่สมัยปู่ย่า เมื่อพวกตนจำความได้ก็เห็นหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่แล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยการสืบเสาะจากคนเชื้อสายต้นตระกูลทั้ง 4 สิงห์โดยเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งสามารถรู้เรื่องราวของหมู่บ้านได้ดี และจากการสัมภาษณ์อดีตครูใหญ่ตลอดจนได้อ่านบันทึกของท่านเกี่ยวกับหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่าหมู่บ้านแห่งนี้ตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณ 120 ปีมาแล้ว ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ตรงนั้นเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่ มีคนไทยอาศัยอยู่ไม่กี่ครัวเรือนจนเกิดโรคระบาดและฝีปากชุกชุม จึงอพยพย้ายไปทำมาหากินยังที่อื่นกันหมด

ในขณะนั้นบริเวณที่ดินแห่งนี้เป็นป่าไม้เตี้ยๆ จำพวกไม้สะแก, ไม้เต็ง, ไม้รัง มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าตามธรรมชาติ ถึงฤดูน้ำหลาก น้ำก็จะหลากมาจากลำน้ำแม่กลอง พื้นที่จึงเหมาะแก่การทำนามากต่อมาได้มีคนเฒ่าหนึ่งเรียกว่า ลาวโซ่ง ได้อพยพพาครอบครัวมาจากบ้านหนองปรัง บ้านหนองจิก อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีนำโดยนายบุญ สิงห์ล่อ และนายทรัพย์ สิงห์เรือง เดินทางอพยพยวอนแรมมาพบเห็นว่ ที่แห่งนี้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าไม่มีคนจับจอง มีหนองน้ำ และรางน้ำสมบูรณ์ จึงเข้าทำการหักร้างถางพงใช้เป็นทีนาปลูกข้าว ครั้งนั้นได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บริเวณดอนตาลใกล้ๆ กับป่าช้าวัดลำน้ำ ตำบลดอนใหญ่ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรีแต่อยู่ได้ไม่นานนักก็ต้องอพยพมายังที่อยู่ใหม่บริเวณแห่งนี้ คือบ้านดอนทราย ตำบลสระกะเทียม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากที่เดิมประมาณ 3 กิโลเมตร สาเหตุที่ต้องมีการอพยพย้ายที่อยู่ใหม่ เพราะที่อยู่เดิมนั้น เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะเกิดน้ำท่วมบริเวณที่ตั้งบ้านเรือน และพื้นที่ทำนาเสียหายหมดสิ้น จึงไม่สะดวกในการเพาะปลูกพืชสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งลาวโซ่ง แม้จะนับถือพุทธศาสนา แต่ก็ยังมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกับชาวจีน ดังนั้นทุกบ้านเรือนจึงต้องมีการเลี้ยงหมู, ไก่ไว้สำหรับประกอบพิธีเซ่นไหว้ หรือเลี้ยงผีบรรพบุรุษ (พิธีเสนเรือน) ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการอพยพมายังที่อยู่ใหม่อีกเป็นครั้งที่ 2 บริเวณนี้ แต่เดิมนั้นเป็นคนไทยอาศัยอยู่โดยเชื่อว่าการมีโรคระบาดนั้นเป็นเพราะมีผีรบกวนมาก เมื่อชาวลาวโซ่งมาปลูกตั้งบ้านเรือนอยู่ต้องใช้ครกกระเดื่องตำข้าวเสียงจึงดังทำให้ผีปากลัวหนีไปจนหมด จึงไม่เกิดโรคภัย และชาวลาวโซ่งเชื่อว่าเป็นเพราะพวกตนมีผีคุ้มครอง จึงได้ทำการปลูกสร้างศาลประจำหมู่บ้านขึ้นเพื่อให้คอยช่วยคุ้มครองให้เกิดความร่มเย็นแก่หมู่บ้าน

ลาวโซ่งที่อพยพมาอยู่เป็นกลุ่มแรกเหล่านี้ ได้เข้ามาหักร้างถางพง ใช้เป็นที่ดินทำกินของตนและครอบครัว โดยจะไม่เข้าถือครองที่ดินเป็นจำนวนมากแค่พอทำกิน และพอทำไหวเท่านั้น มีการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม บรรดาชาวลาวโซ่งที่อพยพมานี้ประกอบด้วย 4 ตระกูลใหญ่

สำหรับชื่อหมู่บ้านนั้น เดิมชื่อหมู่บ้านรางสระกะเทียม โดยตั้งชื่อตามหนองน้ำและรางน้ำที่ไหลผ่านโดยรอบหมู่บ้าน ชาวบ้านเล่าว่ารางน้ำนี้ไม่ได้เกิดเองตามธรรมชาติ ตามตำนานที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังมานั้น ได้มีชายผู้หนึ่งชื่อ ตาเทียนเห็นว่าหมู่บ้านนี้ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ และบริเวณวัดก็อดน้ำพระต้องลำบากไปตักน้ำจากหนองน้ำไกลๆ จึงได้ทำการขุดรางน้ำให้น้ำไหลจากหนองน้ำกลางทุ่งนาไกลจากหมู่บ้านหลายกิโลเมตรมาสู่หมู่บ้าน เพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณของชายผู้นั้นจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านและรางน้ำตามชื่อของชายคนนั้นว่า "รางตาเทียน" แต่ต่อมาได้เพี้ยนเป็นว่า "รางสระกะเทียม"

ปัจจุบันรางน้ำและหนองน้ำแห่งนี้ บางส่วนถูกกลบไปหมด เพื่อสร้างถนน เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอดไปจนหมด ถึงจะมีน้ำขังอยู่บ้างในบางปี แต่ก็น้อยมาก ไม่พอใช้ แต่พอถึงฤดูฝนจะมีน้ำท่วมขังเต็ม

เมื่อตอนตั้งรกรากหมู่บ้านใหม่ๆ ยังไม่มีผู้คนมากนัก ทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้เตี้ยๆ มีสัตว์ป่าบ้างแต่ไม่ชุกชุม พืชพันธุ์อาหารต่างๆ สามารถหาได้ตามธรรมชาติการคมนาคมในสมัยนั้นถนนยังเป็นทางเกวียนมีโคลนตมเฉอะแฉะเดินทางไปมาไม่สะดวก อาศัยการเดินทางเท้าเป็นหลัก ชาวบ้านจึงมักไม่ค่อยที่จะติดต่อกับผู้คนภายนอกแต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำนา และเป็นที่ว่างเปล่าอยู่มากทำให้มีชาวลาวโซ่ง และคนไทยอพยพเข้ามาอยู่กัน เป็นระลอกๆ และมีการแต่งงานกันหมู่บ้านเดียวกัน เพราะเป็นหมู่บ้านเดียวในตำบลที่เป็นชาวลาวโซ่ง จนกระทั่งแพร่ลูกหลานมากมาย และมีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่นเป็นกระจุกๆ ของบรรดาเครือญาติเดียวกันมีการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน หมู่บ้านเหล่านี้แต่เดิมนั้นขึ้นกับอำเภอบ้านโป่ง จ.ราชบุรี ต่อมา ปี พ.ศ. 2486 เป็นช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้โอนมาขึ้นกับอำเภอเมืองนครปฐม และเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า บ้านดอนทราย ในขณะนั้น มีนายชอบ สิงห์ทองเป็นผู้ใหญ่บ้านและได้เล่าว่า "ตอนชาวบ้านเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้นตนไม่อยู่ไปทำนาพอได้เป็นผู้ใหญ่บ้านเขาก็มาตามให้ไปรายงานตัวที่อำเภอตอนนั้นนั่งเกวียนไปได้เงินเดือน 6 บาท" หมู่บ้านแห่งนี้มีอายุมานาน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองทั้งสิ้น 9 คนคือ นายบุญ สิงห์ล่อ, นายทรัพย์ สิงห์เรือง, นายเชื่อน สิงห์ทอง, นายฮอ สิงห์เรือง, นายห่อ สิงห์เรือง, นายชอบ สิงห์ทอง, นายพลู สิงห์ล่อ, นายเรียง สิงห์ล่อ, และนายจรรย์ส สิงห์ทอง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ลักษณะของชุมชนกับระบบเศรษฐกิจตามประเพณี

หมู่บ้านดอนทรายเมื่อครั้งอดีตเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นชุมชนปิด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านเดียวในตำบลที่มีประชากรเป็นชาวลาวโซ่ง และประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมที่ไม่สะดวกทำให้การเดินทางติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก มีผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า 6 "การเดินทางไปหาบน้ำครามจากนอกหมู่บ้านเพื่อมาใช้ย้อมผ้า แม้จะมีระยะทางเพียง 6 - 7 กิโลเมตรต้องใช้เวลาเกือบ 2 วันเต็มๆ จึงจะแล้วเสร็จ เพราะหนทางเป็นโคลนตม เฉอะแฉะมาก สองข้างทาง มีป่าพงชันรกไปตลอดรายทาง ต้องถือมีดหวดฟันไปตลอด ฉะนั้นเวลาจะเดินทางไป จึงต้องไปกันหลายๆ คน และต้องเตรียมหุงหาอาหารไปไว้กินในระยะเดินทางด้วยเพราะไม่มีร้านค้าทั้งการสื่อสารก็ลำบาก ด้วยเหตุว่าไม่ค่อยมีคนภายนอกชุมชนเข้าใจภาษาลาวโซ่ง และมักจะดูถูกว่าคนที่มาจากบ้านดอนทรายเป็นชาวป่าชาวดอน ที่มีแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ไม่เหมือนกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่น ที่สระกะเทียม

ระบบการผลิตแต่เดิมของหมู่บ้านก่อนปี พ.ศ. 2504 เป็นระบบเศรษฐกิจตามประเพณี นั่นคือ เป็นการผลิตเพียงแค่พอแก่การยังชีพเท่านั้น มีรูปแบบการทำมาหากินภายในหมู่บ้าน และครัวเรือนต่างๆ เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการปลูกข้าวและพืชผักต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์เล็กๆ จำพวก ไก่, เป็ด, หมู ฯลฯ ไว้บริโภคในครัวเรือน ส่วนสัตว์ใหญ่ได้แก่ วัว, ควายจะเลี้ยงไว้เพื่อใช้งานในไร่นา หรือเทียมเกวียนสำหรับบรรทุกสิ่งของไปไร่นาหรือเดินทางไปยังที่ห่างไกลครั้งนยามว่างจากงานในไร่นาจะมาประดิษฐ์เครื่องจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้จากวัสดุและทรัพยากรที่หาได้จากภายในท้องถิ่น เพื่อไว้ใช้สอยในการดำรงชีพ นอกจากนี้ในด้านของหัตถกรรมยังมีการทอผ้าไว้ใช้เองในครัวเรือนเนื่องจากชาวลาวโซ่งมีรูปแบบของเสื้อผ้าที่แตกต่างจากชุมชนอื่น โดยเส้นไหมที่ใช้ทอผ้าจะไปหาแลกเปลี่ยนจากชุมชนอื่น หรือเพาะเลี้ยงตัวไหมเองบ้างก็มีแต่ไม่เพียงพอเพราะต้นหม่อนมีน้อย อีกทั้งลักษณะเส้นไหมที่ได้มีคุณภาพไม่ดีนักจึงมักนิยมไปหา

⁶ จากคำบอกเล่าของ นายเรียง สิงห์ล่อ ผู้เฒ่าวัย 67 ปี.

แลกซื้อจากภายนอกชุมชนโดยมากจะเป็นแถวๆ บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ส่วนน้ำครามที่นำมาใช้ย้อมผ้า ได้จากต้นครามที่ปลูกไว้รอบๆ บริเวณบ้าน ถ้าหากไม่พอก็จะไปหาบจากที่อื่นได้แก่ หมู่บ้านเกาะแรด ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม นั่นเอง ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านดอนทรายไปหลายสิบกิโลเมตร หากต้องเดินเท้าไปก็ใช้เวลาอย่างน้อยถึง 2 วันเต็มๆ จึงจะไปถึงยังหมู่บ้านดังกล่าว หากมีผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจากใช้บริโภคภายในครัวเรือนและชุมชนแล้ว จึงนำออกไปแลกเปลี่ยนหรือขายให้กับชุมชนอื่นๆ เพื่อซื้อ หรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตเองไม่ได้ในชุมชนได้แก่ เคียว, จอบ, มีด, ถ้วย, ชาม, หม้อ, ไหต่างๆ เป็นต้น สำหรับอาหารที่ใช้บริโภคในชีวิตประจำวันจะหาได้จากในชุมชนที่มี ด้วยเพราะในเวลานั้นรอบๆ บริเวณหมู่บ้านยังคงเป็นป่าถึงแม้ว่าจะไม่มีสภาพเป็นป่าดงดิบก็ตาม แต่ป่าดังกล่าวก็เป็นแหล่งของอาหารที่อุดมสมบูรณ์ทั้งประเภทเนื้อสัตว์ และพืชผัก ผลไม้ต่างๆ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากป่าที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไม้เนื้อแข็งนำมาสร้างบ้าน คอกสัตว์ หรือทำฟืนหุงต้มอาหารไม้ไผ่และหวาย นำมาใช้ปลูกบ้าน หรือทำเครื่องจักสานไว้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนเหล่านี้เป็นต้น รอบๆ บริเวณหมู่บ้านจะมีรางน้ำไหลผ่านตลอดเวลา ฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลมาท่วมบริเวณไร่นา และที่อยู่อาศัย ในช่วงนี้จะมีสัตว์น้ำจำพวก กุ้ง ปู ปลา ไหลมาตามกระแสน้ำจำนวนมาก ชาวบ้านจะช่วยกันจับปลา และสัตว์อื่นๆ มาบริโภคกันภายในชุมชน หากมีจำนวนมากก็จะแบ่งปันกันไปเพื่อไปทำปลาแห้ง ปลาเกลือหรือหมักทำปลาร้า น้ำปลาเก็บไว้บริโภคยามหน้าแล้งได้ไม่ต้องอดอยากชีวิตของชาวบ้านในชุมชนยุคนั้นจะผูกพันพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนเป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนประชากรน้อย และการคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นไปได้อย่างยากลำบาก ด้วยเหตุนี้ในด้านการศึกษาหรือสาธารณสุขจึงไม่ได้มีความสำคัญต่อชาวบ้านแต่อย่างใดโดยชาวบ้านจะมีวัดซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ด้านของชุมชน และชีวิตประจำวันของสมาชิกในครัวเรือนแม้ว่าในเวลาอันวัดของหมู่บ้านจะมีสภาพไม่ต่างจากโรงนา สร้างขึ้นอย่างง่ายๆ ด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน และมีสมภารวัดเป็นประธานในการก่อสร้าง แต่ด้วยความจำกัดในเรื่องของทรัพย์ และแรงงานจึงจัดทำกันขึ้นแบบง่าย ๆ ทั้งบริเวณวัดก็จัดสร้างให้มีศาลาที่สร้างขึ้นจากวัสดุที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่บุตรหลานและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชาวลาวโซ่งที่ได้สืบทอดกันมาช้านานหลายชั่วอายุคนของบรรพบุรุษของพวกเขา โดยพระสงฆ์ที่วัดเป็นผู้ดำเนินการสอนและฝึกฝนให้แก่เด็กๆ เหล่านั้น ด้วยจากการที่มีการคมนาคมที่ยากลำบาก ทำให้การติดต่อกับคนภายนอกชุมชนมีจำกัด ทำให้มีการแต่งงานกันเองระหว่างคนในชุมชนซึ่งเป็น

ญาติกันมาแต่เดิมแล้วจึงมีสูง⁷ นอกจากนี้จากการที่ชาวบ้านดอนทราย มีแบบแผนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยเฉพาะพวกเขาจึงถือว่ามีแบบแผนร่วมกันทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงการเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน แตกต่างจากคนในสังคมอื่นได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ โลกทัศน์ และค่านิยมต่างๆ รวมไปถึงแบบแผนทางการผลิต และการปกครองที่เป็นไปอย่างแน่นแฟ้น ทำให้ชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นอิสระ และพึ่งตนเองสูง ระบบการผลิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อการยังชีพมากกว่าการค้าขายแลกเปลี่ยนในส่วนของการผลิตนี้ แรงงานที่ได้มาจากภายในครัวเรือน และการช่วยเหลือ ร่วมแรงร่วมใจกันของบรรดาชาวบ้านภายในชุมชน โดยเฉพาะในแง่ของการทำนา การจับสัตว์ หาของป่า ซึ่งเป็นการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ความอุดมสมบูรณ์ ของพื้นที่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่มีในชุมชน โดยใช้แรงงานของผู้ผลิต ประกอบกับความรู้ และเทคโนโลยีเล็กน้อยก็สามารถสนองตอบต่อการดำรงชีพได้อย่างเพียงพอ จึงอาจเห็นได้ว่า หมู่บ้านดอนทรายเมื่อครั้งยังมีรูปแบบเศรษฐกิจตามประเพณีนั้น เป็นลักษณะของชุมชนแบบบุพกาลคือ ทุกคนมีความเสมอภาค ไม่มีการแก่งแย่งหรือแข่งขันกันในแง่ของการผลิต โดยเฉพาะการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ซึ่งที่ดินในที่นี้จะมีเท่าที่จะถากถางไว้เป็นที่ทำกินที่จะเลี้ยงคนภายในครัวเรือนเท่านั้นไม่มีการจับจองเป็นสัดส่วนเฉพาะ หรือมีการซื้อขายกันแต่อย่างใด อีกทั้งสมาชิกทุกคนต่างพร้อมใจกันในการที่จะช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ความผูกพันของคนในชุมชนจึงเป็นไปในรูปแบบของเครือญาติกันทั้งหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้สูงในระบบการผลิต แต่ก็มีข้อจำกัดของชุมชนในเรื่องเครื่องมือ เครื่องใช้ในการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตหรือเทคโนโลยีบางอย่าง โดยเฉพาะประเภทที่ทำจากโลหะจำพวกเหล็กซึ่งไม่สามารถผลิตหรือหาได้จากภายในชุมชนจึงทำให้ชุมชนต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนอื่นๆ ภายนอก โดยการนำผลผลิตส่วนเกินในชุมชนออกไปแลกเปลี่ยนหรือขายให้กับชุมชนเหล่านั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่จำเป็นดังกล่าว ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Social network) ระหว่างชุมชนที่ทำให้เกิดพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการผลิตภายในชุมชนต่อมาในภายหลัง อันส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านดอนทรายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลที่ตามมาจึงก่อให้เกิดการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบทางเศรษฐกิจ

⁷ การแต่งงานระหว่างญาติกันนั้น ญาติ ในที่นี้หมายถึงญาติที่มีเชื้อญาติทางสายโลหิตโดยตรง แต่เป็นญาติจากการสมรส หรือญาติห่างๆ ออกไปมากแล้ว.

สภาพการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของชาวนาภายในชุมชน

ในการอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอนทรายของชาวลาวไซ่ง เมื่อแรกเริ่มนั้นมีจำนวนประชากรน้อย จำนวนครัวเรือนที่เดินทางรอนแรมมาด้วยกันนั้นมี 4 ครัวเรือนใหญ่ๆ หรือ 4 ตระกูล คือ สิงห์ทอง สิงห์เรือง สิงห์ลอ และสิงห์คา ซึ่งได้เคยกล่าวไว้บ้างแล้วในตอนต้น การอพยพมาอยู่ใหม่ของชาวลาวไซ่งนั้น ต้องพบกับความยากลำบากนานัปการ ต้องต่อสู้กับไข้ป่าที่คอยคร่าชีวิตผู้คนในหมู่บ้าน ไม่มีหมอ หรือยาที่จะใช้เยียวยารักษาอาศัยการรักษาพื้นบ้านตามประเพณีที่ปู่ย่าตายายได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน นำพาชีวิตรอดพ้นจากโรคร้ายมาได้ จนสามารถแพร่ลูกหลานดำรงเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ได้ตราบจนปัจจุบัน ชาวลาวไซ่งนับถือพุทธศาสนาไปพร้อมๆ กับความเชื่อหรือนับถือผีบรรพบุรุษมาแต่ครั้งโบราณกาล เมื่อนับย้อนไปครั้งตั้งรกรากอยู่ยังแคว้นสิบสองจุไทย ดังนั้นแม้จะอพยพไปตั้งถิ่นฐานแห่งหนใดก็จะนำพาความเชื่อทั้ง 2 อย่างเป็นไปด้วยเสมอ เมื่อชาวลาวไซ่งได้อพยพมายังหมู่บ้านดอนทราย จึงมีการปลูกสร้างบ้านเรือนอย่างง่าย ๆ มีการสร้างศาลหมู่บ้านขึ้นบริเวณทางเข้าของหมู่บ้านเพื่อไว้เป็นที่อยู่อาศัยของผีใหญ่⁸ ประจำหมู่บ้าน และสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้าน วัดดังกล่าวจะสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ จากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นซึ่งจะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างอะไรกับโรงนาเพื่อใช้เป็นสถานที่พักอาศัยของพระสงฆ์เป็นทั้งศาลาการเปรียญตลอดจนเป็นสถานที่ใช้สำหรับศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานบ้านดอนทรายอีกด้วยวัดแห่งนี้ตั้งอยู่ห่างไปจากที่พักอาศัยของชาวบ้านมีพระสงฆ์จำวัดอยู่ 1 หรือ 2 รูปเท่านั้น เนื่องจากห่างไกลผู้คนการคมนาคมไม่สะดวก เพราะอยู่กลางทุ่งนา ขาดแคลนในเรื่องอาหาร อีกทั้งวัดแห่งนี้เป็นของหมู่บ้านดอนทราย ซึ่งมีชาวบ้านเป็นชาวลาวไซ่ง จึงมีปัญหาในเรื่องของภาษาที่ใช้สื่อสาร ดังนั้นพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่จึงมักเป็นบุตรหลานชาวลาวไซ่ง มีผู้เฒ่าคนหนึ่ง⁹ เล่าว่าครั้งหนึ่งที่วัดไม่มีพระสงฆ์จำวัดอยู่เลยสักรูป ชาวบ้านต่างเป็นทุกข์เดือดร้อนใจเป็นอันมากด้วยเกรงว่าจะกลายเป็นวัดร้างไปเลยพอดีมีพระรูปหนึ่งได้เดินทางธุดงค์มาจากจังหวัดราชบุรีผ่านมาถึงหมู่บ้านแห่งนี้ และเห็นว่าวัดดังกล่าวไม่มีพระจำวัดอยู่เลยจึงได้ปักกลดพักอาศัย ชาวบ้านเมื่อเห็นเช่นนั้นต่างพร้อมใจกันขอ

⁸ ผีใหญ่ ในความหมายของชาวลาวไซ่งจะหมายถึง ผีที่คอยปกป้องดูแลสมาชิกทุกคนในหมู่บ้าน โดยในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็จะต้องมีผีประจำหมู่บ้านของตนเอง.

⁹ จากคำบอกเล่าของ นายสุข สิงห์ลอ ผู้เฒ่าวัย 65 ปี.

นิมนต์พระท่านให้ช่วยจำวัด และเป็นสมภารวัดด้วย ซึ่งพระสงฆ์รูปนั้นก็ยินดีช่วยเหลือ เพราะเห็นว่าชาวบ้านเดือดร้อนทำให้ชาวบ้านต่างดีใจกันอย่างมาก จึงทำแคว่หาม แล้วนิมนต์พระสงฆ์ท่านขึ้นนั่ง จากนั้นก็ช่วยกันหามท่านไปรอบๆ หมู่บ้านก่อนที่จะนิมนต์ท่านเข้าจำวัด

ภายในหมู่บ้านมีการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม อยู่เฉพาะบริเวณตอนกลางของหมู่บ้านที่เรียกว่า "กลางจวง" เพราะบริเวณนั้นมีพื้นที่สูงกว่าที่อื่นมีน้ำท่วมขังไม่มาก เมื่อถึงฤดูน้ำหลากและยังเป็นบริเวณที่ค่อนข้างโล่ง สามารถทำคอกสัตว์เลี้ยงได้ ลักษณะบ้านเรือนที่ปลูก จะเป็นการนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาทำการปลูกสร้างกันง่ายๆ โดยมีได้ค้ำนั่งถึงฝีมือ หรือความวิจิตรบรรจงอย่างไร เพียงแค่ให้พอเป็นที่อาศัยหลับนอนกันลมฝนได้ก็พอแล้ว ในการปลูกสร้าง จะต้องอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านที่มาช่วยเหลือกันซึ่งโดยมากจะเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะคอยช่วยกันจัดเตรียมอาหารไว้กินร่วมกันการร่วมแรงช่วยเหลือกันนี้จะปรากฏเด่นชัดในด้านของแรงงานในการผลิตในไร่นา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "การเอาแรงกัน" เป็นการช่วยเหลือที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์ แฝงไว้ด้วยความมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันจึงเป็นสิ่งที่ดีระบบเงินตราไม่ได้มีอิทธิพลต่อสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาในด้านอาหารที่บริโภคกันนั้น เมื่อครั้งที่พวกลาวโซ่งอยู่แคว้นสิบสองจุไทย ผู้เฒ่าท่านหนึ่ง¹⁰ ได้พูดถึงว่า "จะนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักครั้งเมื่อถูกกวาดต้อนมาเพื่อใช้เป็นแรงงานในไร่นา ในรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงหันมาบริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลักด้วยเพราะทางเมืองหลวงมีคำสั่งลงมาให้เร่งปลูกข้าวเพื่อนำไปใช้เป็นเสบียงอาหารเก็บส่งให้กับกองทัพจำนวนมากจึงมิได้มีการทำไร่หรือปลูกข้าวเหนียวไว้บริโภคในครัวเรือนคนมีเฉพาะแต่ข้าวเจ้าที่ได้รับเป็นส่วนแบ่งของแรงงานจากหลวงไว้บริโภคเป็นอาหารหลักภายในครัวเรือน" จากความเคยชินในอดีตจึงทำให้ส่งผลต่อพฤติกรรมของชนรุ่นหลังๆ ต่อมานั้นเองสภาพชีวิตโดยทั่วไปของชาวบ้านดอนทราย แม้จะถูกทอดทิ้งจากสภาพชุมชนที่มีความห่างไกล และการคมนาคมที่ไม่เอื้ออำนวยดังกล่าว ทำให้ชุมชนแห่งนี้เหมือนชุมชนปิดไปโดยปริยาย แต่อย่างไรก็ตามแม้วิถีชีวิตของพวกเขาจะห่างไกลจากสังคมเมืองมีความยากลำบากในการติดต่อกับชุมชนภายนอก ก็ยังคงมีการอพยพเข้ามาของชาวลาวโซ่งเป็นระลอกๆ

¹⁰ จากคำบอกเล่าของ แม่เฒ่าจันทร์ สิงห์ล่อ วัย 86 ปี.

เพื่อเข้ามาใช้ที่ทำกินในชุมชนแห่งนี้ ผู้เฒ่าผู้หนึ่งได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่เขาได้พบเห็นครั้งยังเยาว์วัย ว่า ¹¹ "ในสมัยนั้นรถที่จะวิ่งเข้าหมู่บ้านก็ไม่มี จะมีก็แต่รถจักรยานยนต์ของพวกข้าหลวงที่เข้ามาติดต่อทำธุระกับผู้ใหญ่บ้านนานๆ ครั้ง จะมีก็เพียงเกวียนที่ใช้บรรทุกสัมภาระไปไร่ - นา หรือสิ่งของต่างๆ ไปขายนอกหมู่บ้านไปกันหลายๆ คนเพราะหนทางเป็นโคลนตม ไม่มีไฟฟ้าใช้เช่นปัจจุบัน น้ำทำยามฤดูแล้งก็ต้องไปเข็นมาจากสระกะเทียม(หมู่ที่ 5 ปัจจุบัน) บางครั้งน้ำท่วมทำนาไม่ได้ผลก็ไปขอข้าวเปลือกจากชาวบ้านหมู่บ้านอื่นมาไว้กิน โดยนำสิ่งของไปแลกก็มี เช่นพวกผ้าทอ, เครื่องจักสาน หรือบางครั้งก็เป็นสัตว์เล็กและผลิตภัณฑ์ที่เลี้ยงไว้ตามใต้ถุนบ้าน เช่น ไก่, เป็ด และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสัตว์เลี้ยงได้แก่ ไข่ไก่ เหล่านี้เป็นต้น เพื่อนำข้าวเปลือกที่ได้มาไว้บริโภคในครัวเรือน และบางทีก็ใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ไปด้วย บางครั้งหากไม่มีของไปแลกเปลี่ยนก็ใช้เป็นการขอยืม เมื่อทำนาได้ข้าวก็นำไปคั้นบ้างก็มีแต่จะพบเหตุการณ์น้ำล้นหรือนาแล้งนานๆ ที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ในสมัยนั้นจะช่วยเหลือแบ่งปันข้าว หรืออาหารต่างๆ กัน ยามเกิดภาวะแล้งขึ้น และบางครั้งก็ใช้วิธีบริโภคสิ่งอื่นๆ ที่หาได้จากป่าในชุมชนของตน และบริเวณใกล้เคียงมาไว้บริโภคในครัวเรือนกินไปพลางๆ รอจนพืชพันธุ์ให้ผลผลิตที่ดี หรือช่วงฤดูน้ำหลากจะมีสัตว์เล็กๆ จำพวก กุ้ง ปู ปลา ที่ไหลมากับน้ำ ซึ่งชาวบ้านสามารถหาจับได้อย่างมากมาย และยังใช้วิธีการถนอมอาหารต่างๆ จัดเก็บอาหารไว้กินในยามฤดูแล้งได้อีกด้วย"

ในช่วงนี้คงจะเห็นว่า สภาพชีวิตโดยทั่วไปของชาวบ้านจะมีความผูกพันต่อกันค่อนข้างสูงการกระทำใดๆ ที่เกิดขึ้นต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคมของพวกเขาจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนอื่นในชุมชนอย่างมาก วิถีชีวิตของชาวบ้านดอนทรายเมื่อครั้งมีสภาพระบบเศรษฐกิจตามประเพณีจะยังคงมีความพึ่งพาตนเองอยู่มากแม้ว่าบางครั้งยังคงต้องมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอก จากการทำสิ่งของบางอย่างชุมชนมิสามารถผลิตได้เองแต่ชาวบ้านโดยทั่วไปซึ่งเกือบทั้งหมดที่มีอาชีพทำนา และมีที่ดินเป็นของตนเอง เพราะว่าประชากรมีไม่มากเช่นปัจจุบันการพึ่งพากันและกันในเรื่องแรงงานจึงมีสูง การว่าจ้างจึงไม่มีปรากฏ ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่เฒ่าจันทร์ ได้เล่าว่า "ในสมัยนั้นประมาณ 40- 50 ปีมาแล้ว ตนยังจำได้ว่าเมื่อถึงคราวที่บ้านพ่อ - แม่ของตนจะต้องทำการเกี่ยวข้าวในนา มีบรรดาเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องมาช่วยกันมากมายทุกคนจะใช้ชุดโซ่ง(สีด้า) ทั้งชายและหญิงมีเคียวเกี่ยวข้าวติดมือมากันทุกคน แม่กับพี่สาวจะตื่นขึ้น

¹¹ จากคำบอกเล่าของ นายชอบ สิงห์ทอง ผู้เฒ่าวัย 78 ปีอดีตผู้ใหญ่บ้านดอนทราย.

ตั้งแต่ยามสอง เพื่อมาจัดเตรียมข้าว - ปลาอาหารไว้เลี้ยงบรรดาเพื่อนบ้านและญาติที่มาช่วย มีการตำข้าวกันตั้งแต่ 2 - 3 วันก่อนวันเกี่ยวข้าว บางครั้งก็หมักแป้งไว้ทำขนมจีนพอราวๆ ยาม 3 - 4 ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงต่างมาช่วยกันเป็นแม่ครัวทำอาหารกันยกใหญ่พอสายหน่อยก็ช่วยกันยกข้าว - ปลาอาหาร น้ำต้มไปเลี้ยงผู้คนที่ทำนาบางครั้งก็มีการนำเหล่าไปต้มกินด้วยพอตกค้ำก็กลับมายังบ้านเจ้าภาพ (เจ้าของที่นา) มีการเลี้ยงฉลองกันอีกทีในช่วงนี้หนุ่มสาวจะมีการละเล่นหยอกล้อกันไปเด็กๆ ก็จะมาร่วมขับร้องเพลง วิ่งเล่นไปรอบๆ กองไฟที่ก่อขึ้นพร้อมๆ กับกินขนม และอาหารที่เจ้าภาพจัดเตรียมไว้เลี้ยงด้วยอย่างสนุกสนาน แม่เต๋ายังบอกอีกว่าชีวิตในช่วงนั้น แม้จะห่างไกลความเจริญ แต่ก็มีความสุขเรียบง่าย ไม่ต้องมานั่งฟังเสียงดังของรถจักรยานยนต์ที่ตั้งเหมือนฟ้าผ่า เช่นทุกวันนี้ ผู้คนในสมัยนั้นมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ไม่มีการว่าจ้างแต่อย่างใด เด็กๆ มีความเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ร้านค้าในหมู่บ้านก็ไม่มี หากจะต้องซื้อหาของใช้ ก็จะเข้าไปในตัวเมือง แต่ชาวบ้านไม่นิยมเพราะหนทางลำบาก ต้องไปกันหลายๆ คน และต้องมีผู้ที่เข้าใจและพูดภาษาไทยภาคกลางได้ไปด้วย จึงจะพอพูดคุยกับเขาได้"

ดังนั้นหากมองย้อนไปครั้งที่ชุมชนแห่งนี้ มีสภาพการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบเศรษฐกิจตามประเพณี จึงเป็นไปอย่างเรียบง่าย มีการพึ่งพากันและกันของสมาชิกค่อนข้างสูงอีกทั้งชุมชนยังมีลักษณะของชุมชนแบบดั้งเดิม กล่าวคือไม่มีการแก่งแย่งแข่งขันกัน หรือหากมีก็น้อยมาก มีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามสภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นที่มีอยู่ในขณะนั้น การแสวงหาอาหารหรือการประกอบอาชีพทำนาจึงเพียงพอใช้บริโภคภายในครัวเรือน หรือชุมชนเท่านั้น หากมีผลผลิตส่วนเกินที่ได้ จึงจะนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของเครื่องใช้ หรือยารักษาโรคตามความจำเป็นกับชุมชนใกล้เคียง ด้วยเหตุนี้ระบบเงินตราจึงไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจนทรายเป็นแต่อย่างไร

ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนบ้านโง้งดำ

ครอบครัว และความเป็นเครือญาติกัน

ตามคำบอกเล่าถึงลักษณะครอบครัวของชุมชนบ้านโง้งดำ ของบรรดาผู้ที่มีวัยตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปของหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่าเมื่อครั้งอดีตในช่วงแรกของการอพยพมาตั้งรกรากอยู่ของบรรดาชาวลาวโง้งนั้น มีลักษณะของครอบครัวขยายค่อนข้างเด่นชัด กล่าวคือมีสมาชิกที่อยู่รวมกันจำนวนมาก นอกเหนือจากพ่อ แม่ และลูก แล้วยังมีบุคคลอื่นที่เป็นญาติกันอาศัยอยู่ร่วมกันทั้งมีการเกี่ยวข้อเป็นญาติกันทางสายโลหิต และโดยการแต่งงาน โดยสามารถจัดแบ่งออกเป็น 4 ตระกูลใหญ่ มีที่พักอาศัยอยู่ปนกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วบรรดากลุ่มที่เป็นญาติกันมักจะปลูกบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน หรืออาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน ผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมานั้น บริเวณพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นที่อยู่ของชนชาวไทย แต่เนื่องจากการแพร่ระบาดของไข้ป่าอย่างหนัก อีกทั้งสภาพของพื้นที่มีความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ ทำให้ผู้คนจำนวนมากล้มตายกันไป บรรดาชาวบ้านที่มีชีวิตรอดต่างพากันอพยพย้ายไปยังถิ่นอื่นกันหมด ทิ้งให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นป่ารก้าง จนกระทั่งชาวลาวโง้งอพยพรอนแรมผ่านมาพบเข้า เห็นว่าเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีผู้ถือครอง จึงเข้าทำการถากถางจับจองเป็นพื้นที่ทำกิน ตลอดจนปลูกบ้านเรือนที่พักอาศัยครั้นอยู่มาได้ไม่นานก็เกิดมีการระบาดของไข้ป่าขึ้นอีก ทำให้มีผู้คนล้มป่วย และตายเป็นจำนวนมาก บรรดาผู้เฒ่าของหมู่บ้าน ด้วยเกรงว่าจะสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ จึงได้คิดที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ ดังนั้นจึงมีการจัดให้หนุ่ม - สาวของหมู่บ้านได้แต่งงานกัน เพื่อจะมีลูกหลานไว้สืบทอดเผ่าพันธุ์ต่อไปตลอดจนมีประเพณีต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้บรรดาหนุ่มสาวได้พบปะกันบ่อยครั้งขึ้น อันเป็นกลอุบายอย่างหนึ่งของบรรดาผู้เฒ่าในสมัยนั้น ทำให้ชาย - หญิงในอดีตจึงมีการแต่งงานกันตั้งแต่อายุยังไม่มาก แม่เฒ่าผู้หนึ่งได้เล่าว่า "ตนเองแต่งงานตั้งแต่อายุ 12 ปี มีบุตรทั้งสิ้น 13 คน ในจำนวนนี้ตายไปเสียแต่เล็ก 5 คน เพราะพิษไข้ป่า กับท้องร่วงตายไป"

การที่ครอบครัวของชาวบ้านดอนทรายมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย และมีจำนวนไม่กัครัวเรือน ทำให้มีการพึ่งพากันสูงทั้งทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ เนื่องจากกรรมวิธีในการผลิตแต่ละขั้นตอนต้องมีการใช้แรงงานจำนวนมากเข้ามาช่วยกัน บางครั้งเมื่อเกิดภาวะแห้งแล้ง ทำให้อาหารหายากภายในท้องถื่น จึงต้องออกไปหาจากภายนอกท้องถื่น ซึ่งการเดินทางไปหนทางค่อนข้าง

ข้างลำบาก ดังนั้นเมื่อต้องไปหาอาหารจากท้องถิ่นอื่น จะต้องไปกันเป็นหมู่คณะ เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันในระหว่างเดินทาง ซึ่งมักจะประสบกับเหตุการณ์เหล่านี้เสมอได้แก่ เกวียนติดหล่ม ล้อเกวียนหัก สัตว์ที่ใช้ลากจูงเกวียนเกิดล้มตายลงไปจากสาเหตุต่างๆ นอกจากนี้การที่มีคนเดินทางไปกันมาก ยังจะช่วยเป็นแรงงานในการหาอาหารอีกด้วย ดังนั้นหากพิจารณาถึงสภาพต่างๆ ภายในครอบครัวของชาวลาวไซ่ง่ ในช่วงเข้ามาจับจองพื้นที่แห่งนี้ในระยะแรกนั้นต้องประสบกับปัญหาความยากลำบากต่างๆ นานัปการ แต่ทุกคนต่างหาได้ทำเอา ต่างต่อสู้ด้วยวิธีการต่างๆ โดยอาศัยความรักความสามัคคีช่วยเหลือกันเป็นหมู่คณะ ทำให้เกิดความผูกพันต่อกันสูง ทั้งนี้เกิดจากผลของการที่สมาชิกส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการยอมรับในตัวผู้นำ ชุมชน และผู้นำของครอบครัวอย่างมาก ซึ่งก็คือบรรดาผู้อาวุโส หรือผู้เฒ่าของหมู่บ้านเห็นได้จาก การที่ยอมรับมติข้อตกลงต่างๆ ที่บรรดาผู้นำเสนอ เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นภายในชุมชน และบรรดาหนุ่มสาวต่างก็ยอมรับ เคารพเชื่อฟังคำว่ากล่าวตักเตือนของบรรดาผู้เฒ่าของหมู่บ้าน โดยถือเสมือนเป็นญาติผู้ใหญ่ของพวกเขาตน มีการประพฤติปฏิบัติตามกรอบประเพณีวัฒนธรรมที่บรรดาผู้เฒ่าได้วางไว้ หากมีผู้ใดทำการละเมิด หรือประพฤติผิด ประเพณีวัฒนธรรมที่ตั้งขึ้นจะได้รับโทษทางสังคมจากบรรดาชาวบ้าน นั่นคือ ไม่มีผู้คบหาด้วย ซึ่งบรรดาชาวบ้านจะกลัวมากต่อการถูกรังเกียจจากเพื่อนบ้าน เพราะถ้าหากไม่มีผู้คบหาด้วย นั้นหมายถึงการถูกทอดทิ้งตามลำพังนับเป็นสิ่งที่เลวร้ายยิ่งนักสำหรับผู้ที่ต้องตกอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว เนื่องจากสภาพสังคมยุคนั้นมีสภาพสังคมที่ค่อนข้างปิด และต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันอย่างมากในทุกๆ ด้าน จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของแต่ละครัวเรือน จึงเป็นเสมือนความผูกพันต่อกันของชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้าน เพราะเป็นความรู้สึกผูกพันของความเป็นเครือญาติกันทั้งชุมชน ซึ่งความรู้สึกผูกพันเช่นนี้ย่อมเกิดจากการที่ได้ร่วมมือร่วมแรงกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันสิ่งของแก่กัน ทั้งจากการที่ได้ร่วมชะตากรรมกันในการเผชิญกับปัญหาอุปสรรคนานับครั้งแล้วครั้งเล่า ตั้งแต่ได้อพยพมาตั้งรกรากยังพื้นที่แห่งนี้ จนกระทั่งสามารถก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาได้ทำให้ชนรุ่นลูก - หลานได้มีที่อยู่อาศัยทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่ต้องอพยพพรอนแรมด้วยความเหนื่อยยาก ดังเช่นบรรพบุรุษของตนอีกต่อไป

แต่กระนั้น แม้ว่าสภาพสังคม และเศรษฐกิจจะดำเนินไปอย่างเรียบง่าย แต่การที่มาอยู่ร่วมกัน ทำให้มีการทะเลาะวิวาทกันบ้าง ซึ่งก็มีบรรดาผู้เฒ่าของหมู่บ้าน เป็นผู้ช่วยไกลเกลี่ยให้เข้าใจกัน จนยอมความเลิกวาทกันไปหรือบางครั้งคู่กรณีก็สามารถตกลงกันได้ไปเอง หากในกรณีที่ยังมีความไม่พอใจกันอยู่ จะพากันไปพบผู้ใหญ่บ้านให้ช่วยตัดสินความให้ก็มี โดยทั่วไปปัญหาข้อขัด

แย่งกันระหว่างชาวบ้านตั้งแต่เรื่องเล็กน้อย จนถึงเรื่องใหญ่โตปานใด มักจะมีการตกลงกันได้ด้วย เหตุผลที่ว่าทุกคนถือว่าทุกๆ คนในหมู่บ้านล้วนมีบรรพบุรุษร่วมกันจึงเป็นเครือญาติกันทั้งหมู่บ้าน

การมีลักษณะครอบครัวขยายของชาวลาวไซ่งเมื่อครั้งอดีตก่อให้เกิดความสำคัญอย่างสูงต่อระบบเครือญาติ เพราะว่าการมีครอบครัวแบบขยาย ทำให้มีความเกี่ยวดองกันทางสายโลหิต และการแต่งงาน จึงมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ภายในละแวกเดียวกัน เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือกันเมื่อมีปัญหา หรือต้องการปรึกษาหารือกันในบางเรื่อง แม้แต่การขอยืมสิ่งของเครื่องใช้ในการเกษตร และช่วยเหลือดูแลลูกหลานจะได้สะดวก ไม่ต้องเดินทางไปมาหาสู่กันไกลเนื่องจากความไม่สะดวกในเรื่องเส้นทางเดิน และหากเป็นเวลาค่ำคืนก็ต้องจุดไฟไว้ส่องดูทางเดินให้ยุ่งยาก ด้วยเหตุว่ายุคนั้นภายในหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้า ส่วนเรื่องการอบรมบุตรหลานจึงมักเป็นหน้าที่ของผู้เป็นพ่อแม่ตลอดจนบรรดาผู้เฒ่าของหมู่บ้านที่จะช่วยกันสั่งสอนอบรม และถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมให้แก่ชนรุ่นหลัง ด้วยหนทางที่ยากลำบากในการเดินทาง ทำให้สมัยก่อนหนุ่ม - สาวจึงมีใครได้พบปะกับคนภายนอกชุมชน การแต่งงานจึงเป็นการแต่งงานกันระหว่างคนในหมู่บ้านที่บางครั้งต่างมีความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกันแต่มิใช่ญาติตามสายโลหิตที่ใกล้ชิด บางครั้งจะมีบางรายที่แต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน ซึ่งจะได้พบปะกันตามงานประเพณี หรือจากการที่ได้เดินทางไปมาหาสู่ญาติที่อยู่นอกท้องถิ่น และเป็นเหตุผลอีกประการที่ทำให้เกิดการชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชน ผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า "ในสมัยนั้นหนุ่ม - สาวแต่งงานกันไม่มีการเรียกค่าสินสอดแต่อย่างใดแต่จะเป็นการตกลงระหว่างญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายที่จะยอมให้ฝ่ายชายมีการอาสา¹² เป็นแรงงานให้กับครอบครัวพ่อ - แม่ของฝ่ายหญิงนานเท่าใด ดังนั้นที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานจึงเป็นการอยู่ร่วมชายคาเดียวกันกับพ่อ - แม่ของฝ่ายหญิงเมื่อพ้นระยะเวลาของการอาสา ฝ่ายชายจึงจะพำภรรยาของตนมายังบ้านของพ่อ - แม่ของตนได้ เพราะว่าเมื่อผู้หญิงคนใดแต่งงานแล้วก็ต้องไปนับถือผีตามผู้เป็นสามีรวมทั้งบุตรที่เกิดมาก็ต้องนับถือผีตามผู้เป็นพ่อ และลูกชายก็จะเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลผีบรรพบุรุษต่อจากพ่ออีกด้วย (ลูกชายคนโต) และประเพณีนี้ก็ยังคงมีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีพิธีกรรมการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นการช่วยให้มีการได้พบปะกันของหมู่เครือญาติผีเดียวกัน สำหรับพิธีกรรมนั้นค่อนข้างซับซ้อนกว่าปัจจุบัน และใช้เวลาเตรียมการล่วงหน้าหลายเดือน ส่วนวันทำพิธีจะต้องใช้เวลามากกว่า 3 วันจึงจะแล้วเสร็จ แต่ก็ถือได้ว่าพิธีกรรมดัง

¹² การอาสา หมายถึง การที่ฝ่ายชายยอมมาทำงานรับใช้เป็นแรงงานในไร่ในนาให้กับพ่อ - แม่ของฝ่ายหญิงโดยมีระยะเวลาตามแต่จะตกลงกันโดยทั่วไป จะให้ถือเอาว่าเมื่อมีบุตร หรือเมื่อบุตรชายคนต่อมาในครอบครัว แต่งงานและมีการพาสะใภ้มาอยู่ด้วย.

กล่าว ช่วยให้ชาวลาวโซ่งได้สืบทอดความเชื่อ เรื่องผีบรรพบุรุษแก่บรรดาลูกหลานได้เข้าใจ และยังเป็นการช่วยสร้างความสามัคคีให้แก่หมู่คณะอันเป็นเอกลักษณ์ที่ชี้เฉพาะให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่แตกต่างจากสังคมอื่นโดยรอบ ทำให้บรรดาคนไทยที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงต่างเห็นเป็นเรื่องแปลก และขนานนามหมู่บ้านแห่งนั้นว่า "บ้านโซ่งดำ"

การรวมกลุ่มทางสังคม

การรวมกลุ่มทางสังคม เป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่ใหญ่กว่าครอบครัวหรือเครือญาติ การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้นเพื่อสนองตอบความจำเป็น หรือความต้องการทางด้านสังคม และเศรษฐกิจรวมทั้งทางด้านจิตใจของสมาชิกในสังคม ในอดีตชาวบ้านดอนทรายที่ถูกเรียกขานว่า "บ้านโซ่งดำ" เนื่องจากการรวมกลุ่มทางสังคมในลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดในตอนต้นเช่นกัน นับแต่การอพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานยังที่ใหม่ มีการรวมแรงกันในการถากถางป่าที่รกร้าง การลงแขกทำนา การร่วมแรงสร้างบ้านเรือน ขุดบ่อน้ำ ทำทางเกวียน หรือแม้แต่การหาอาหาร ส่วนในทางสังคมที่ปรากฏก็ได้แก่การร่วมกันจัดทำพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวโซ่งและพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนาซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า "เป็นการเอาแรงกัน" โดยเฉพาะบรรดาผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นเครือญาติกัน หรือมีบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกัน การรวมกลุ่มกันเช่นนี้เป็นการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นการยินยอมพร้อมใจของทุกคนที่สามารถรวมเพื่อตอบสนองความจำเป็นของสภาพความเป็นอยู่ในขณะนั้น

ส่วนการรวมกลุ่มในด้านการปกครอง ในอดีตจะพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีอาวุโสเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มจะเป็นผู้ที่คอยดูแลทุกข์สุขของลูกบ้านที่อยู่ภายใต้ความปกครอง คอยไกล่เกลี่ยคู่กรณี เป็นที่ปรึกษาแก่ลูกบ้าน และคอยชี้แนะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาในชุมชน อาทิเช่น เมื่อหมู่บ้านเกิดภาวะแห้งแล้งผู้นำหมู่บ้าน หรือหัวหน้าชุมชนจะต้องเป็นผู้นำลูกบ้านที่อาสาเข้ามาช่วยแรงกันไปแสวงหาอาหารยังท้องถื่นอื่น เป็นต้น นอกจากนี้การสืบต่อการเป็นผู้นำชุมชนยังอาศัยความไว้วางใจ ความสนิทชิดเชื้อ หรือความเป็นญาติ เช่น กรณีเมื่อพยุพมาตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ ได้แต่งตั้งให้นายบุญ สิงห์ล่อ ผู้เป็นหัวหน้าในการอพยพขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน ครั้นเมื่อนายบุญตายลงจึงได้แต่งตั้งให้นายทรัพย์ สิงห์เรือง ผู้เป็นผู้นำอีกคนหนึ่งในการอพยพขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน เป็นต้น

การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ปรากฏมีในอดีตตามคำบอกเล่าของบรรดาผู้เฒ่าทำให้ได้รู้
 อีกว่านอกจากการรวมกลุ่มภายในชุมชนแล้วยังมีการรวมกลุ่มแบบเฉพาะในบางกรณีอีกเช่นเมื่อมี
 เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเพื่อชี้แจงข้อมูล ชาวสารทางราชการที่ต้องขอความร่วมมือจากชาวบ้านชาว
 บ้านจะตั้งผู้แทนของตนไปรับฟังข่าวสาร เนื่องจากบางคนไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยภาคกลาง
 เลย จากนั้นบรรดาตัวแทนจะนำข่าวสารที่ได้รับฟัง ไปบอกกล่าวแก่เพื่อนบ้านให้รู้ทั่วกันผู้เฒ่าคน
 หนึ่ง¹³ เล่าว่า "มีอยู่ครั้งหนึ่ง ทางอำเภอได้ให้ปลัดอำเภอมาแจ้งข่าวแก่ชาวบ้านรู้ว่าจะต้องไปขึ้น
 ทะเบียนชื่อ - สกุลที่อำเภอ โดยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รวบรวมรายชื่อไปก่อน แล้วจึงจะมาทำบัตร
 ประชาชนให้ ช่วงนั้นวุ่นวายมาก ชาวบ้านไม่มีชื่อสกุล จึงได้ไปใช้ชื่อ - สกุลตามต้นตระกูลเดิมที่
 เมืองเพชรบุรี ส่วนชื่อก็เรียกขานกันเป็นภาษาภาคกลาง แต่หลาย ๆ คนก็ยังคงเรียกขานชื่อกันตาม
 ภาษาไซ่ง เพราะจำง่าย และคุ้นเคยกับชื่อเดิมเสียแล้ว"

ดังนั้นจึงอาจเห็นได้ว่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านดอนทรายในอดีตเป็นการรวมตัว
 กันขึ้นมา ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการยังชีพในชีวิตประจำวัน มิได้มีขบวนการซับซ้อนยุ่งยาก จะใช้การ
 เลือกขึ้นมาโดยตรงตามความเห็นชอบของสมาชิกในท้องถิ่นและผู้ที่ถูกเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชน
 จะได้รับการยอมรับเชื่อถือจากสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นและพร้อมที่จะปฏิบัติตามความคิดเห็นของ
 ผู้นำเสมอ โดยถือว่าผู้นำก็เปรียบเสมือนผู้เป็นพ่อบ้านของทุกคนในหมู่บ้านนั้น

¹³ จากการสัมภาษณ์ นายชอบ สิงห์ทอง ผู้เฒ่าวัย 78 ปี.

ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีของชุมชน

เมื่อเข้าไปใกล้หมู่บ้านดอนทรายสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์บอกให้ผู้ที่ศึกษาทราบก็คือ จะเห็นหลังคาโบสถ์ที่สามารถมองเห็นแต่ไกล เป็นแบบที่มีการก่อสร้างอย่างงดงามเช่นเดียวกับวัดในพระพุทธศาสนาทั่วไป จากการได้พูดคุยกับผู้เฒ่าของหมู่บ้านท่านหนึ่ง ได้เล่าย้อนความในอดีตว่าชาวลาวโซ่งเป็นผู้ที่มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามหลักพระพุทธศาสนา สืบทอดกันมาช้านาน ไม่ว่าจะไปแห่งไหน ในหาบที่มีสัมภาระจะพบว่าหาบขวาก็มีพระพุทธรูปส่วนหาบซ้ายจะมีห่อของผีบรรพบุรุษไปคู่กันเสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ชาวลาวโซ่งนั้นนับแต่อดีตมามีการนับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผีบรรพบุรุษ เมื่อลาวโซ่งปลูกบ้านเรือนจะมีการสร้างห้องผีบรรพบุรุษไว้ข้างมุมบ้านด้านใดด้านหนึ่ง และมีการตั้งหิ้งบูชาพระไว้ในบ้าน ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษจะปรากฏออกมาในรูปของการสืบทอดผีบรรพบุรุษโดยมีผู้เป็นลูกชายคนโตของครัวเรือนเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอด และเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ชาวลาวโซ่งเชื่อว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่จะมีขวัญประจำร่างกายและเมื่อตายลงขวัญนั้นก็จะต้องลอยออกจากร่างวนเวียนอยู่กับลูกหลาน เพื่อคอยปกป้องดูแล บัดเป่าโรคภัย ช่วยคุ้มครองให้ลูกหลานผ่านพ้นภัยร้ายต่างๆ ฉะนั้นหากมิได้ทำการเลี้ยงผีบรรพบุรุษอย่างดี ครัวเรือนนั้นก็จะต้องร้อน และมีการเจ็บป่วยล้มตายขึ้น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษจึงมีขึ้นในแต่ละครัวเรือน และยังมีการทำพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับผีบรรพบุรุษนั้นด้วยในส่วนของพิธีกรรมนี้ผู้ศึกษาจะไม่ขอกล่าวถึง เนื่องจากไม่สามารถมีผู้ที่จะให้ข้อมูลได้ชัดเจน และอีกประการมิได้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา จึงจะไม่กล่าวถึง นอกจากการเลี้ยงผีบรรพบุรุษแล้วชาวลาวโซ่งยังเชื่ออีกว่าจะมีผีใหญ่หรือชาวบ้านจะเรียกว่า "เจ้าพ่อ" ที่จะคอยปกป้องดูแลหมู่บ้านด้วย จึงได้จัดสร้างศาลหมู่บ้านขึ้น ศาลหมู่บ้านนี้จัดสร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน โดยชาวบ้านเชื่อว่าพื้นที่ที่พวกตนถือครองอยู่มีผีร้ายรังควาญจนถึงแก่ความตายได้ ในอดีตชาวลาวโซ่งไม่เข้าใจว่าการเจ็บป่วยเกิดจากอะไรจึงเชื่อว่าเป็นการถูกผีเข้าไปทำร้ายร่างกายจนเจ็บตาย เนื่องจากในอดีตผู้ที่ป่วยเป็นไข้ป่าตายจะมีอาการชัก หนาวสั่น ชีตเขียว ไม่ยอมกินอาหารจนตาย การสร้าง ศาลหมู่บ้านจึงเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจอีกประการ และเป็นวิธีแก้ไขที่สืบทอดมาแต่ช้านานถึงแม้ว่าจะแก้ปัญหาให้หมดไปไม่ได้ แต่ก็ช่วยสร้างขวัญ กำลังใจที่ดีให้กับสมาชิกทุกคนในชุมชน

นอกจากความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ศาลหมู่บ้านแล้วชาวลาวโซ่งยังมีความเชื่อในเรื่องขวัญ โดยจะสะท้อนออกมาให้ปรากฏในพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับการเกิด แก่ เจ็บ และตาย พิธีกรรมดังกล่าวจะดำเนินไปในแต่ละช่วงวัยของชีวิต เช่น เมื่อทารกแรกเกิดจะมีการทำพิธีรับขวัญ ครั้นยามเจ็บก็จะทำพิธีเรียกขวัญมาสู่ร่างกาย โดยชาวลาวโซ่งเชื่อว่า การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนอกจากเป็นการกระทำของผีร้ายก็ยังทำให้ขวัญออกจากร่างกายคนเจ็บไปท่องเที่ยว จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ ดังนี้เป็นต้น

ในส่วนพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องในทางพุทธศาสนา ชาวลาวโซ่งจะมีการไปถือศีลในวันพระที่ศาลาวัด ดังนั้นเมื่อตั้งหมู่บ้านจึงต้องมีการสร้างวัดขึ้นประจำหมู่บ้านขึ้น ส่วนพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ชาวลาวโซ่งก็จะร่วมกันจัดทำขึ้นเช่น วันเข้า - ออกพรรษามีการทำบุญวันสารทคือการกวนข้าวเหนียวแดง เป็นต้น มีการฟังเทศน์ เวียนเทียน ทำบุญตักบาตร เช่นชาวพุทธทั่วไป โดยชาวบ้านจะหยุดทำงานในไร่นาในวันดังกล่าว เพื่อมาช่วยเหลือกันในการเตรียมงาน ทำอาหารเพื่อไปถวายพระสงฆ์ และแจกจ่ายแก่บรรดาชาวบ้านทุกๆ คน ผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า"ในสมัยนั้นตัวเองอายุราว 10 กว่าขวบ ยังได้ผมจุกวิ่งเล่นไปรอบๆ หมู่บ้าน และไปดูพ่อ - แม่กับบรรดาชาวบ้านช่วยกันตั้งกะทะใบใหญ่ช่วยกันนำพายไม้ที่ทำกันขึ้นมากวนข้าวเหนียว บางส่วนช่วยกันตำข้าวให้แหลกเพื่อนำมาหมักทำแป้งขนมจีน บางคนก็นั่งจักตอก เพื่อนำมาสานเป็นกระจาดใบเล็กๆ มีกระหวางข้างในไว้ใส่อาหารไปวัด และใช้ทำพิธีไหว้ผี หนุ่ม-สาวต่างช่วยกันไปพาลงก็หยอกล้อกันไป บางทีมีหนุ่มคนไทยมาจากหมู่บ้านอื่นมาเที่ยวดูงาน แต่มักจะถูกเขม่นจากหนุ่มเจ้าถิ่นจนต้องถอยห่างออกไปก็มี"ในส่วนประเพณีของชุมชนตามคำบอกเล่า นั้น จะเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดกันมานับแต่ครั้งที่ชาวลาวโซ่งมีถิ่นฐานอยู่ยังแคว้นสิบสองจุไทย โดยที่ประเพณีต่างๆ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของพวกเขา ตลอดทั้งความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ภายในพิธีกรรมสมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมมีการถือปฏิบัติตามข้อตกลงที่บรรพบุรุษได้วางไว้อย่างเคร่งครัดหากมีการฝ่าฝืน ละเลยไม่ให้ความสนใจจากผู้ใดก็ตามจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีหรือเคราะห์ร้ายต่างๆ แก่ผู้นั้น หรือหมู่บ้าน ประเพณีดังกล่าวบางอย่างยังคงมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน แต่มีการปรับเปลี่ยนขั้นตอน และตัดบางอย่างออกไปจากพิธีเพื่อความรวดเร็ว ประหยัด และเหมาะสมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ประเพณีที่กล่าวถึงได้แก่ พิธีไหว้ศาลหมู่บ้าน พิธีเสนเรือ่น (บูชาผีบรรพบุรุษ) พิธีกินข้าวเหนียวแดง ฯลฯ เป็นต้น ด้วยเหตุว่าชาวลาวโซ่งเหล่านั้นได้มีการนับถือพุทธศาสนาควบคู่กับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ดังนั้นจึงมีการจัดงาน

ประเพณีขึ้นในวันสำคัญต่างๆ ในทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทยพุทธทั่วไป โดยในวันนั้นจะมีการจัดให้มีพิธีทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ มีการไปถือศีลที่วัด มีการช่วยกันทำความสะอาดภายในอาณาเขตวัดโดยรอบ และตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนเหล่านี้เป็นต้น

แต่เดิมนั้นหมู่บ้านแห่งนี้จะไม่มีผู้คนไปมาหาสู่กันมากนัก ด้วยเพราะอยู่ห่างไกลถนนหนทางเต็มไปด้วยป่ากรุงรัง เป็นโคลนตมเฉอะแฉะ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมทางเดินจนมิอาจสัญจรไปมาได้ ต้องทำการขุดเรือท้องแบนขนาดเล็กไว้เป็นพาหนะในการเดินทางไปติดต่อกันและกัน ผู้ที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้มักจะถูกมองว่าเป็นชาวบ้านป่าบ้านดง ด้วยเหตุว่ามีรูปแบบทางประเพณีวัฒนธรรมแตกต่างจากชุมชนอื่น โดยผู้คนในชุมชนแห่งนี้จะสวมใส่ชุดดำทั้งชายหญิงบรรดาผู้หญิงที่มีผมยาวกันส่วนมากจะเกล้าเก็บเป็นมวยด้วยปิ่นปักผม มีการใช้ภาษาพูด - เขียนเฉพาะ ซึ่งคนภายนอกชุมชนฟังแล้วไม่เข้าใจ ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ถูกเรียกขานว่า "บ้านโง่งดำ" และเรียกผู้คนในชุมชนนี้ว่า "พวกข่งดำ" ซึ่งหมายถึงผู้ที่นิยมการสวมใส่เสื้อผ้าด้วยสีดำแต่ถึงกระนั้นก็ตาม บ้านโง่งดำได้มีประเพณีบางอย่างที่สามารถดึงดูดให้ชายหนุ่มภายนอกชุมชนเดินทางไปมาหาสู่ บางรายมาแต่งงานอยู่กินกับหญิงสาวของหมู่บ้านก็มี ประเพณีที่กล่าวถึงนั้น เรียกว่า "ประเพณีการเล่นคอน และการลงช่วง" ประเพณีทั้ง 2 อย่างเป็นทางการเกี่ยวพาราสีกันของหนุ่มสาว ซึ่งช่วยให้หนุ่มสาวที่มีถิ่นฐานอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน และต่างท้องถิ่น ได้มีโอกาสพบปะ พูดคุยทำความรู้จักซึ่งกันและกันก่อนที่จะแต่งงานกัน และประเพณีการเล่นคอนยังเป็นประเพณีของบรรพบุรุษของชาวลาวโง่งซึ่งริเริ่มขึ้นมา เพื่อให้ช่วยรักษาเผ่าพันธุ์ของตนไว้ได้ (ดูรายละเอียดประเพณีทั้ง 2 อย่างในภาคผนวก ข.)

ประเพณีการเล่นคอน ภาษาโง่งเรียกว่า "อินก๋อน"¹⁴ เป็นประเพณีที่ขึ้นหน้าขึ้นตาอย่างหนึ่งของชาวโง่งในสมัยนั้นจะนิยมเล่นกันในช่วงหลังจากที่ได้เก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จแล้วคือ ในราวเดือน 4 เดือน 5 ครั้นถึงเทศกาลเล่นคอน ชายหนุ่มประมาณ 5 - 10 คนในหมู่บ้านหนึ่งๆ จะชักชวนกันเดินทางไปเล่นคอนตามหมู่บ้านต่างๆ ของชาวโง่ง ซึ่งที่สระกะเทียมจะมีเฉพาะบ้านโง่งดำ (บ้านดอนทรายในปัจจุบัน) การเล่นคอนจะเป็นการละเล่นระหว่างหนุ่มสาว โดยการโยนลูกช่วงที่เรียกว่า "ตอดมะกอน" ให้แก่กัน ลูกช่วงทำด้วยผ้าที่ห่อเม็ดมะขามไว้ข้างในเป็นรูปสามเหลี่ยม

¹⁴ เป็นคำบอกเล่าของผู้เฒ่าชอบ สิงห์ทอง หัวหน้าพิธีกรรมของหมู่บ้าน.

กว้างประมาณฝ่ามือ ใช้ผ้าผูกเป็นหางยาวประมาณ 1 เมตร (จะมีลักษณะๆ คล้ายกับข้าวต้ม ลูกโยน) ในขณะที่โยนจะมีการร้องรำทำเพลงเป่าแคน รำเซิ้งแคนไปด้วย และเปิดโอกาสให้หนุ่มสาว ได้พูดคุยกันตามลำพังในลักษณะการเกี้ยวพาราสีกัน จนรุ่งเช้าจึงเลิกรำกันไป หากชายหนุ่มคนใด ดิดใจสาวคนใดก็อาจแวะเวียนมาได้ในภายหลังเพราะจะต้องเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มจากหมู่บ้าน อื่นได้เข้ามาพูดคุยกับหญิงสาวของหมู่บ้านนี้บ้าง และถ้าหนุ่ม - สาวคู่ใดถูกใจกันจนเป็นที่พอใจจึง ให้ฝ่ายชายนำญาติผู้ใหญ่มาสู่ขอทำพิธีแต่งงานกันต่อไป ประเพณีการเล่นคอนจึงจัดว่าเป็นการละ เล่นที่ค่อนข้างมีชีวิตชีวา ช่วยให้หมู่บ้านเซิ้งดำได้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป และได้มีการไปมาหาสู่จาก คนภายนอกหมู่บ้าน ดังนั้นหนุ่มสาวชาวลาวเซิ้งในช่วงวัยหนุ่มสาว มักได้เคยผ่านประเพณีการเล่น คอน ฟ้อนแคนมาแล้วทุกคน ทั้งประเพณีนี้ยังช่วยให้หนุ่มสาวได้รู้จักกันเรียนรู้อุปนิสัยของกัน และ กันก่อนที่จะได้ตกลงแต่งงานกัน¹⁵

ส่วนประเพณีการลงช่วง หรืออยู่ช่วงเป็นประเพณีอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมกันมากของ บรรดาชาวลาวลาวเซิ้ง โดยเป็นการที่หญิงสาวกลุ่มหนึ่งประมาณ 3 - 4 คน หรือมากกว่านั้น ลงมา นั่งทำงาน เช่น บั่นฝ้าย เย็บปักถักร้อย จักสาน หรือดำข้าว ฯลฯ ที่ช่วง¹⁶ ในบริเวณบ้านเรือนของ หมู่บ้านช่วงตอนกลางคืนประมาณทุ่มหรือสองทุ่ม ภายหลังจากเสร็จสิ้นงานในตอนกลางวันแล้วตั้ง นั้นการอยู่ช่วงในภาษาเซิ้งจึงหมายถึง การทำของใช้ในบริเวณบ้านตอนกลางคืน โดยปกติจะนิยม ทำกันเป็นกลุ่มมีการจุดไฟไว้ตรงกลางให้สว่างพอเห็น การอยู่ช่วงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้หนุ่ม สาวได้มีโอกาสพูดคุยทำความรู้จักถึงนิสัยใจคอของแต่ละฝ่าย อันเป็นสื่อให้หนุ่มสาวได้มีโอกาส เลือกคู่ครองก่อนตัดสินใจแต่งงานกันในการอยู่ช่วงจะทำได้ตลอดทั้งปีไม่เลือกฤดูกาลเช่นการเล่น คอนถ้าหากช่วงใดมีงานตอนกลางวันหนักก็อาจหยุดอยู่ช่วงไว้ระยะหนึ่งก่อนเพื่อให้ร่างกายได้พัก ผ่อนอย่างเต็มที่ในตอนค่ำ ภายหลังจากที่ตรากตรำงานอย่างหนักในช่วงตอนกลางวันการอยู่ช่วง ของบรรดาหนุ่มสาวจะดำเนินไปตั้งแต่พลบค่ำจนเวลาประมาณเที่ยงคืนจึงเลิกภายหลังเลิก

¹⁵ รายละเอียดของประเพณีการเล่นคอน และการลงช่วงได้มีการเขียนถึงรายละเอียด ไว้ในส่วนของภาคผนวก.

¹⁶ ช่วงหมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งแหใดบริเวณลานบ้าน ที่ทำเป็นลานกว้าง หรือยกเป็น แคร่ขึ้นไว้สำหรับนั่งปั่นด้าย กรอผ้า จักสาน ฯลฯ เป็นต้น.

ช่วงจะไปคุยกันต่อได้อีกถ้าหญิงสาวไม่ปฏิเสธ โดยสถานที่ไปคุยกันอาจเป็นริมฝั่งข้าวริมกองฟาง หรือลานเรือน ซึ่งเป็นที่ค่อนข้างเงียบอาจมืดหรือมีแสงจันทร์ก็ได้การสนทนาอาจดำเนินไปจนสว่างเลยก็มี บางครั้งชายหนุ่มอาจมีการล่วงเกินหญิงสาวบ้าง แต่โดยปกติจะไม่พบเพราะชาวลาวไซ่ง่กลัวมากต่อการกระทำที่จะเป็นการผิดผีอันเป็นข้อห้าม หรือผิดประเพณี

ในช่วงที่หมู่บ้านดอนทรายยังมีการดำเนินชีวิต และรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิมนั้น ประเพณีการเล่นคอน และการอยู่ชวงถือเป็นประเพณีที่นิยมกันมากในหมู่บ้าน - สาวชาวลาวไซ่ง่ ด้วยเพราะเป็นประเพณีที่ช่วยให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพูดคุยกันอย่างเปิดเผยซึ่งไม่ถือว่าเป็นการทำผิดประเพณีข้อห้ามของชาวลาวไซ่ง่ ในสมัยก่อน ผู้เฒ่าคนหนึ่ง¹⁷ ได้เล่าว่า "หนุ่มสาว หากมิใช่เป็นประเพณีแล้วจะมานั่งคุยกันในที่ลับหูลับตาผู้อาวุโสมิได้อย่างเด็ดขาดด้วยถือว่าการทำผิดผีจะทำให้ผู้ประพฤติ และหมู่บ้านเกิดภัยพิบัติได้ แต่ในยุคสมัยนี้เปลี่ยนไปหนุ่มสาวจะจับมือจูงพากันเดินไปที่ไหนก็ได้เพราะเขาไม่เชื่อในเรื่องเก่าๆ อีกแล้ว เวลาจะจีบสาวก็ไม่ต้องเดินให้เหนื่อยขับมอเตอร์ไซด์เดียวเดี๋ยวก็ถึงแถมขากลับยังมีสาวนั่งกอดเอวกลับมาอีกด้วย" ปัจจุบันประเพณีทั้ง 2 อย่างไม่มีปรากฏในหมู่บ้านดอนทรายอีกแล้ว เพราะเส้นทางคมนาคมสะดวกสหายสามารถหาซื้อของใช้ได้จากในตัวเมืองเสื้อผ้าที่ใช้สวมใส่ก็เป็นแบบชาวไทยทั่วไปข้าวที่ใช้บริโภคก็เป็นข้าวที่ขัดสีจนขาวด้วยเครื่องจักร จึงไม่ต้องมีการมานั่งทอผ้ากรอผ้า ปั่นฝ้าย จักสานของใช้หรือแม้แต่การตำข้าวไว้กินในครัวเรือนอีกต่อไป ดังนั้นประเพณีทั้งสองอย่างจึงสูญหายไปไม่มีปรากฏในหมู่บ้านดอนทรายอีกเลย

¹⁷ จากการสัมภาษณ์ นายชอบ สิงห์ทอง ผู้เฒ่าวัย 78 ปี.

ชุมชนกับโลกภายนอก

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่าหมู่บ้านคอนทรายในสมัยก่อนมีเส้นทางเข้าออกหมู่บ้านเพียงเส้นทางเดียว คือบริเวณด้านทิศเหนือของหมู่บ้านอีกทั้งถนนที่ใช้สัญจรไปมาก็เป็นทางเกวียนเฉอะแฉะยากต่อการเดินทางด้วยเหตุนี้ทำให้ชุมชนแห่งนี้จึงไม่มีใครมีผู้คนจากภายนอกชุมชนผ่านมาแต่กระนั้นก็ตามชุมชนแห่งนี้มีได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวลำพังหากแต่รายล้อมด้วยหมู่บ้านชาวไทยหลายหมู่บ้านประกอบกับมีประเพณีบางอย่างที่ดึงดูดให้ผู้คนแวะเวียนมาสู่ จึงอาจพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์และการติดต่อกับชุมชน หรือกลุ่มคนที่อยู่ภายนอกชุมชนในช่วงที่หมู่บ้านยังคงมีสภาพเศรษฐกิจ และสังคมแบบดั้งเดิมได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนใกล้เคียงในท้องถิ่นเดียวกัน

เป็นลักษณะของการติดต่อกับชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกันกับหมู่บ้านคอนทรายโดยใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 1 วัน ได้แก่ หมู่ 6 บ้านบ่อน้ำเค็ม, หมู่ 7 บ้านดอนมะยม, หมู่ 4 บ้านไร่ และหมู่บ้านบางส่วนของตำบลคอนใหญ่ จ.ราชบุรี เป็นต้น ความสัมพันธ์กับชุมชนเหล่านี้อยู่ในลักษณะของการไปเยี่ยมเยียน เทียวเตร่ แลกเปลี่ยนสิ่งของ ขอความช่วยเหลือในการขอแบ่งปันอาหารหรือหยิบยืมข้าวในยามที่เกิดภาวะแห้งแล้งในชุมชน หรือมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน เนื่องจากมีคนในชุมชนแยกไปอยู่ชุมชนอื่นโดยการแต่งงานและมีคนจากภายนอกเข้ามาแต่งงานอยู่กับคนภายในชุมชนทำให้มีเครือญาติอยู่ภายนอกชุมชนที่บางครั้งต้องไปติดต่อกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมมากกว่าการแลกเปลี่ยนในเชิงเศรษฐกิจ เพราะชุมชนใกล้เคียงเหล่านี้ต่างมีระบบการผลิต ผลผลิต และการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในระดับเดียวกันทั้งยังมีสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่ไม่แตกต่างกันมากนัก คือ เป็นชุมชนที่ทำนาเพื่อยังชีพอาจมีการปลูกพืชชนิดอื่นเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และหากมีผลผลิตส่วนเกินก็อาจนำมาให้ผู้ที่มาจากชุมชนอื่นได้แลกเปลี่ยนบ้างแต่มีจำนวนไม่มาก ในบางครั้งชุมชนใกล้เคียงเหล่านี้ก็อาจเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อมาขอแลกเปลี่ยนสิ่งของ เยี่ยมเยียนญาติ และร่วมในพิธีกรรมของชาวลาวโซ่ง โดยเฉพาะบรรดาชายหนุ่มจะให้ความสนใจต่อประเพณีการเล่นคอนลงช่วงของบรรดาหญิงสาวชาวลาวโซ่งอย่างมาก และบางคนถึงกับยอมอาสาทำงานให้กับบ้านฝ่ายหญิงสาวเลยก็มี จึงอาจพิจารณาได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านคอนทรายกับชุมชนใกล้เคียงในยุค

ดั้งเดิมก่อนที่ระบบเงินตราและตลาดเข้ามาเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนนั้น มักเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนขอความช่วยเหลือ หรือสังสรรค์กันทางประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างมากกว่าเพื่อการแลกเปลี่ยนในเชิงเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนทำนาในที่ลุ่ม

ชุมชนประเภทนี้ เป็นชุมชนที่ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีพื้นที่ทำนาเป็นที่ราบลุ่ม เป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ อยู่ห่างไกลออกไป และมีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าชุมชนบ้านดอนทรายในขณะนั้น ชุมชนที่มีการติดต่อกันในช่วงระยะเวลานั้นได้แก่ หมู่บ้านต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีโดยที่คนที่อยู่ในชุมชนดังกล่าวมักเรียกชาวบ้านดอนทรายว่า "คนลาวโซ่งดำ" เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านดอนทรายในยุคนั้นมักจะสวมใส่เสื้อผ้าสีดำกันทุกคน เพราะทุกบ้านจะทำการทอผ้าใช้เอง ผู้เฒ่าเฒ่าเรียก สิงห์ล่อเล่าว่า "เวลาเข้าเมืองคนเขาเห็นว่าเป็นแคนแปลกเพราะพูดภาษาโซ่ง แต่งกายด้วยชุดดำทั้งหมดเขาก็ไม่รู้ว่าเป็นพวกไหนก็เลยเรียกตามชุดที่เราใส่ แต่เพราะเรามีคนไทยในความรู้สึกของพวกเขาในสมัยนั้นจึงมีคำว่าลาวนำหน้า แต่ตอนนี้เราก็เป็นคนไทยกันทุกคน"

การติดต่อกับชุมชนทำนาในที่ราบลุ่มเหล่านี้จะเป็นไปในลักษณะของการค้าขายและแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือผลผลิต จากการที่มีความแตกต่างทางด้านพื้นที่เพาะปลูก ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทำให้มีรูปแบบการผลิต และผลผลิตที่ต่างกันจึงสามารถนำมาแลกเปลี่ยนกันทางด้านเศรษฐกิจได้มากกว่าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้การที่ชาวบ้านดอนทรายนิยมที่จะมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนที่ทำนาลุ่มมากก็เพราะการเป็นศูนย์กลางการค้าของท้องถิ่นในสมัยนั้น โดยเฉพาะอำเภอบ้านโป่ง จ.ราชบุรี ซึ่งหมู่บ้านดอนทรายอยู่ในพื้นที่การปกครองโดยตรง (ต่อมาภายหลังจึงโอนมาขึ้นกับเขตอำเภอเมือง จ.นครปฐม) อีกทั้งยังมีเส้นทางเดินเท้า หรือทางเกวียนไป - มาสะดวก ชาวบ้านจึงมีการเดินทางเพื่อไปติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชน และตลาดที่อำเภอบ้านโป่งมากกว่าตลาดในพื้นที่ ผลผลิตที่นำออกจากหมู่บ้านไปค้าขายหรือแลกเปลี่ยนมักเป็นผลผลิตที่ได้จากไร่นา ได้แก่ พริกแห้ง, ข้าวเปลือก, ข้าวโพด, ถั่ว, มะพร้าว เป็นต้น ซึ่งการเดินทางในยุคนั้นจะใช้วิธีการหาบใส่บาเดินกันไปเป็นกลุ่มๆ หรือหากมีเกวียนจะใช้บรรทุกกันไป ส่วนผลผลิตที่แลกเปลี่ยน หรือขายเป็นเงินแล้วจะนำไปซื้อหรือขอแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของจำพวกเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร, เส้นไหม, เกลือ, ภาชนะที่ใช้ในการหุงต้ม, ยารักษาโรค

เหล่านี้เป็นต้น สำหรับชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนนาลุ่มมักเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านดอนทรายเช่นกัน โดยจะนำเกลือ, เครื่องมือเครื่องใช้ หรือยา ตลอดจนผลผลิตบางชนิดในไร่นาของตนเข้ามาแลกเปลี่ยน หรือซื้อผลิตผลในท้องถิ่นไปเช่นกัน ช่วงเวลาที่ทำการติดต่อค้าขาย หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของกันนั้นจะเป็นระยะที่ว่างเว้นจากงานในไร่นาแล้ว หรือฤดูแล้ง เนื่องจากในช่วงฤดูทำนาฝนตกชุกชุม ถนนหนทางเป็นโคลนเฉอะแฉะมีน้ำขังมาก ไข้ป่าชุกชุมซึ่งในสมัยนั้นผู้ที่ไข้ป่ามักจะตายในที่สุด เพราะไม่มียารักษา ทำให้ในระยะหลังเดือน 6 จึงไม่มีชาวบ้านเดินทางเข้ามาในชุมชน เพราะกลัวไข้ป่ากัน เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับชุมชนนาลุ่มจะมี 2 ทาง คือสายสระกะเทียม - อำเภอเมืองนครปฐม กับเส้นทางที่จะไปบ้านโป่งจังหวัดราชบุรี โดยทั้ง 2 เส้นทางจะให้การเดินเท้า หรือนั่งเกวียนบรรทุกสิ่งของไปก็ได้ การเดินทางไป - กลับในแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 15 วันขึ้นไปจนถึง 1 เดือน หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับระยะทางปริมาณผลผลิตที่แลกเปลี่ยนหรือเรื่องของฤดูที่ไปติดต่อในการเดินทางแต่ละครั้งจะไปเป็นกลุ่มราว 4 - 5 คน โดยมากจะเป็นผู้ชายที่เดินทางไปกัน ดังนั้นเมื่อค้าลงก็อาศัยแวะพักนอนตามหมู่บ้านที่ผ่านไป หรือกางมุ้งนอนกันตามรายทาง เมื่อเดินทางผ่านหมู่บ้านใดหากชาวบ้านมาขอแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ถ้าพอใจก็จะให้แลกเปลี่ยนเป็นเงินกันไป บางครั้งถ้าพบปะกันบ่อยๆ เข้าก็รู้จักมักคุ้นชอบพอกันเมื่อใดที่เดินทางผ่านก็จะแวะเยี่ยมเยียนนำของไปฝาก หรือแลกเปลี่ยนกันเมื่อติดต่อกันนานเข้าก็เป็นเสมือนญาติกันไปเลยก็มี ทำให้เครือข่ายความสัมพันธ์ขยายกว้างออกไปอีก ชาวบ้านดอนทรายบางคนเดินทางไปติดต่อค้าขายกับคนนอกชุมชนบ่อยครั้ง จนมีความชำนาญในเส้นทาง และรู้จักกับคนต่างถิ่นเป็นอย่างดี จึงตั้งตัวเป็นพ่อค้าคนกลางนำของชาวบ้านออกไปขายให้ก็มี และคนกลุ่มนี้เองที่ต่อมาพัฒนาตนเองขึ้นเป็นเจ้าของร้านค้าของชำในหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านดอนทรายในสมัยนั้น ยังมีความสัมพันธ์กับคนอีกจำพวกหนึ่ง คือ บรรดาพ่อค้าต่างถิ่นที่นำสินค้าบางชนิดมาขายและซื้อของในหมู่บ้านกลับไป คนกลุ่มนี้มักเดินทางมาจากที่ไกลๆ เช่น กลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มาจากจังหวัดนครสวรรค์, พิจิตร, พิษณุโลก เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะเข้ามาขอซื้อข้าวเปลือก, ไข่, ลูกสุกร, วัวเนื้อที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้เพื่อนำออกไปขายต่อยังท้องถิ่น โดยที่บางครั้งได้นำสินค้าของตนเข้ามาขาย หรือแลกเปลี่ยน ได้แก่ เครื่องใช้ในครัวเรือน, เสื้อผ้า, ยารักษาโรค ฯลฯ ในบรรดาสินค้าต่างๆ ที่พ่อค้าชาวจีนนำมาเสนอบางอย่าง ชาวบ้านมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่บางอย่างก็ซื้อหาไว้ เพื่อสนองความต้องการทางใจเท่านั้นทำให้มีการรับเอาค่านิยม นวัตกรรมใหม่เข้ามาในชุมชน อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านดอนทรายในเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์กับรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในตอนต้นของบทนี้ได้กล่าวไว้ว่า แต่เดิมหมู่บ้านแห่งนี้ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2504 เป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จนเมื่อปี พ.ศ. 2486 จึงได้มีการโอนมาขึ้นกับอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม นับแต่นั้นมาหมู่บ้านจึงย้ายการปกครองมาขึ้นกับอ.เมืองแทน แต่กระนั้นชาวบ้านก็ยังนิยมที่จะไปติดต่อดำขายกับพ่อค้าที่ตลาดบ้านโป่งอยู่เช่นเดิมเพราะความคุ้นเคยกันมาแต่เดิม ในด้านความสัมพันธ์กับรัฐของหมู่บ้านตั้งแต่ขึ้นกับอำเภอบ้านโป่งจนมาขึ้นกับอำเภอเมืองนครปฐมนั้น มีลักษณะที่รัฐเป็นผู้ปกครอง และชาวบ้านเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองเสมอมาโดยรัฐได้จัดส่งผู้แทนของรัฐเข้ามาในพื้นที่ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "พ่อหลวง หรือนายอำเภอ" นั้นเอง พ่อหลวงของชาวบ้านจะเป็นผู้ที่คอยดูแลให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎระเบียบ ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบ มีการแต่งตั้งตัวแทนของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งก็คือกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน เพื่อคอยช่วยสอดส่องความเป็นไปในหมู่บ้าน ตลอดจนคอยให้ความช่วยเหลือแก่ลูกบ้าน ในยามที่ประสบกับภัยธรรมชาติต่างๆ เวลาเกิดภัยร้ายแรง ผู้ใหญ่บ้านก็จะไปแจ้งให้กำนันรับทราบจากนั้น กำนันจึงไปแจ้งกับอำเภออีกทีหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะจัดการกันเองไม่ต้องไปถึงอำเภอ เนื่องจากความยากลำบากในการเดินทาง และหมู่บ้านอยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอมาก (ในสมัยก่อนไม่มีรถยนต์วิ่งในหมู่บ้าน ต้องเดินเท้า หรือนั่งเกวียนไป) นานๆ ครั้งจึงจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาตรวจตราสักครั้ง โดยเข้ามากันหลายๆ คน ได้แก่ ปลัดอำเภอ, พัฒนาการ, เสมียน ฯลฯ เป็นต้น ผู้เฒ่าชอบ สิงห์ทอง เล่าว่า "เวลาหลวงเขามาคนที่ต้องนั่งเกวียนจากสระกะเทียมมากันหรือบางทีก็ขี่ม้าเข้ามา โดยมีผู้ใหญ่บ้าน กำนันพื้นที่เป็นคนไปนำทางกันมา"

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของรัฐกับชาวบ้านยังเป็นไปในรูปของการเกณฑ์แรงงาน และการเสียภาษีที่ดิน ในเรื่องของการเกณฑ์แรงงาน จะหมายถึงเงินรัฐูปการ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "เงินภาษี" เป็นเงินที่รัฐเรียกเก็บจากชาวบ้านแทนการไปใช้แรงงานให้กับรัฐ แต่เนื่องจากในสมัยนั้นชาวบ้านดอนทรายส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประชาชน จึงถูกมองว่าเป็นชาวป่าชาวดง ทำให้ได้รับการละเว้นที่จะต้องเสียเงินภาษีกันมาก แต่ก็มี 4 - 5 รายต้องถูกเรียกให้เสียโดยที่รัฐจะเรียกเก็บปีละ 6 บาท แต่ถ้าไม่มีเงินก็ต้องไปทำงานให้รัฐในแต่ละคราวก็กินเวลารวม 2 - 3 เดือนทีเดียว ส่วนการเสียภาษีในที่นี้จะหมายถึงภาษีที่ดินทำกิน เป็นภาษีบำรุงท้องที่ ชาวบ้านดอนทรายเรียกว่า

"ภาษีที่นา" ¹⁸ โดยเรียกเก็บตามจำนวนที่นา หากครัวเรือนใดมีที่นามากก็ต้องเสียภาษีให้กับรัฐมากตามไปด้วยโดยที่เงินรัฐูปการ และเงินภาษีที่นานั้นจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ทำหน้าที่จัดเก็บจากชาวบ้านทั้ง 2 อย่าง ได้ก่อให้เกิดการแบกภาระต่อชาวบ้านดอนทรายขึ้นแล้ว เพราะเงินจำนวนไม่กี่บาทก็จริงอยู่ แต่ในสมัยที่ค่าของเงินแพงจึงถือว่าเงินจำนวนนี้มีค่าสูงมากทีเดียว ผู้เฒ่าคนหนึ่งเล่าว่า "ในสมัยพ่อแม่ทำนากันนั้น ตนยังวิ่งในนาเที่ยวหาเก็บจิ้งหรีดมาตีกัน ข้าวเกี่ยวนละ 20 - 35 บาท (เพราะขณะนั้น ข้าวเจ้าราคาเกี่ยวนละ 15.00 บาท มีพ่อค้าจากหมู่ 5 มาซื้อ) ก็ถือว่าได้ราคาดีแล้ว ชายข้าวได้ไปซื้อเกลือมาทำปลาร้า, น้ำปลา ก็คิดเป็นถังๆ ละไม่กี่สตางค์ ไม่เหมือนสมัยนี้หรอก ค่าของเงินมันน้อยเสียนัก"

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองของหมู่บ้านจากเดิมที่ขึ้นกับอำเภอบ้านโป่ง จ.ราชบุรี มาขึ้นกับอำเภอเมืองจ.นครปฐมนั้น มิได้มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านแต่อย่างใด เนื่องจากรัฐมิได้เข้าไปแทรกแซงภายในระบบเศรษฐกิจ การผลิต หรือชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยตรง หรือเข้มงวดอะไรมากมายคงเป็นไปในลักษณะของการเสียภาษี และการเรียกเก็บเงินรัฐูปการอย่างที่เคยทำมาแต่ครั้งขึ้นกับอำเภอบ้านโป่ง ชาวบ้านยังคงนิยมไปค้าขายแลกเปลี่ยนในพื้นที่ หรือใช้เส้นทางคมนาคมติดต่อเช่นเดิมที่เคยเป็นมา เพราะความเคยชิน และอีกประการอำเภอเมืองนครปฐมอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก ไม่สะดวกในการติดต่อทั้งขนาดของตลาดที่ใช้แลกเปลี่ยนสินค้ายังมีขนาดเล็กกว่าตลาดบ้านโป่งมาก เมื่อเปรียบเทียบกันแต่ต่อมาภายหลังช่วงที่มีการพัฒนาหมู่บ้าน มีการขยายถนน แต่เดิมเป็นทางเกวียนให้มีขนาดกว้างขึ้นจนรถยนต์สามารถเข้ามาวิ่งรับ - ส่งสินค้าได้ ชาวบ้านจึงหันมาติดต่อค้าขายกับตลาดนครปฐมด้วย เพราะมีการคมนาคมที่สะดวกกว่าที่จะไปตลาดบ้านโป่งเช่นแต่เดิม

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ได้ตามคำบอกเล่าของบรรดาผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ทำให้ได้ข้อสังเกตว่า หมู่บ้านดอนทราย แม้ว่าจะมีเส้นทางคมนาคมที่ลำบาก ทั้งห่างไกลชุมชนอื่นๆ ในตำบลสระกะเทียมด้วยกัน แต่ด้วยความจำเป็นในเรื่องอาหาร น้ำดื่ม น้ำใช้ ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีพที่เกิดขาดแคลนในช่วงหน้าแล้ง หรือประสบกับภัยธรรมชาติทำให้ต้องมีการออกจากชุมชนเพื่อมาขอสิ่งของต่างๆ จากชาวบ้านสระกะเทียมด้วยกัน หรือบางครั้งก็ต้องนำผลผลิตที่ได้จาก

¹⁸ จากคำบอกเล่าของ นายเรียง สิงห์ล่อ ผู้เฒ่าวัย 68 ปี.

ไร่นาออกมาเร่ขายตามท้องถิ่นไกลๆ อีกทั้งการมีแรงดึงดูดในเรื่องของประเพณีบางอย่างตามที่กล่าวไว้ จึงทำให้มีผู้คนในต่างถิ่นแวะเวียนมาบ่อยครั้ง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และรับเอาค่านิยมบางอย่างจากคนภายนอกที่นำเข้าไป ตลอดทั้งความสัมพันธ์กับรัฐในรูปของการเสียภาษี และเงินส่วนที่ต้องจ่ายให้แก่รัฐ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ไปกระตุ้นให้ชาวนาบ้านดอนทรายมีทัศนคติค่านิยมต่างๆ ที่เปลี่ยนไปจากเดิม และส่งผลต่อวิถีชีวิตของพวกเขา อันเป็นผลที่ก่อให้เกิดการปรับตัวทางสังคม และเศรษฐกิจของชาวนาเหล่านี้ในเวลาต่อมา

สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านในระบบเศรษฐกิจตามประเพณี

พื้นที่ และพืชพันธุ์ที่ใช้เพาะปลูก

แต่เดิมนั้น ชาวบ้านดอนทรายมีอาชีพทำนาเป็นหลักเพียงอย่างเดียวก็สามารถใช้เลี้ยงชีพและสมาชิกทุกคนในครัวเรือนได้เพราะนอกจากความสมบูรณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่นแล้ว ประชากรก็มีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับจำนวนพื้นที่เพาะปลูกที่มีมากมาย สามารถถากถางจับจองไว้ทำนาได้อย่างสบาย ในสมัยนั้นที่ดินยังมีลักษณะเป็นทรัพย์สินส่วนรวมไม่มีใครเป็นกรรมสิทธิ์ถือครองโดยเด็ดขาดทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันทำนาให้ได้ข้าวจำนวนมากๆ เก็บไว้แบ่งปันกันในแต่ละครัวเรือน ครั้นต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกบ่อยครั้ง มีการนำผลผลิตออกไปแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของจำเป็นอย่างอื่นมากขึ้น ทำให้ความต้องการในเรื่องปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีพก็เพิ่มตามไปด้วย จึงมีการถางป่าจับจองที่ดินทำกินแยกเป็นของแต่ละครัวเรือน โดยลักษณะของการจับจองที่ดิน และขนาดของพื้นที่จับจองนั้น จะเป็นไปตามกำลังแรงงานของสมาชิกในแต่ละครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนใดมีขนาดเล็ก จำนวนสมาชิกน้อยก็จับจองไว้แค่ 3 - 4 ไร่ ส่วนครัวเรือนใดมีขนาดใหญ่ สมาชิกมากสามารถจับจองได้มากกว่า 10 ไร่ขึ้นไปก็มี ในการจับจองจะมีการทำสัญลักษณ์ไว้ซึ่งอาจเป็นการขีดข่วนไว้ตามต้นไม้ หรือใช้การปักเสาไม้ไว้รอบๆ พื้นที่ของตนเท่านั้น จะไม่มีการละเมิดสิทธิ์ของกันเกิดขึ้น เนื่องจากในขณะนั้นมีจำนวนครัวเรือนน้อย ความต้องการพึ่งพากันมาก ดังนั้นทุกคนจึงรู้จักกันเป็นอย่างดีพื้นที่เพาะปลูกที่จับจองมักจะอยู่ไม่ไกลจากที่พักอาศัย โดยที่พื้นที่ตอนกลางหมู่บ้านจะเป็นที่ใช้ปลูกบ้านเรือนที่ที่พักอาศัย และพื้นที่โดยรอบถุดออกไปจะใช้เป็นพื้นที่ทำนา และปลูกไม้ยืนต้นบางอย่าง เช่น ขนุน, มะม่วง, มะพร้าว, ต้นตาล เหล่านี้เป็นต้น ไม้ผลดังกล่าวบางส่วนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและปลูกกันเองภายหลังเพื่อทดแทนต้นที่ล้มตายไปทุกคนในหมู่บ้านสามารถเก็บมาไว้บริโภคในครัวเรือน

หรือจะนำออกไปเร่ขาย แลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของหรือเงินตราก็ได้ มิได้มีใครหวงห้าม หรือถือครอง เป็นกรรมสิทธิ์เพียงลำพัง เพราะทุกคนในหมู่บ้านถือว่าเป็นเหมือนครัวเรือนเดียวกัน แม้ว่าจะมีการ แยกครัวเรือนออกไปทำนาในสวนพื้นที่ของตนเองก็ตามส่วนรอบๆ บ้านเรือนที่พักอาศัยจะปลูกต้น ครามไว้ใช้ย้อมเส้นด้ายทอผ้า นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักสวนครัว ได้แก่ ตะไคร้, ใบกระเพรา, ใบโหระพา, ผักชี, พริกขี้หนู ฯลฯ ไว้สำหรับใช้ประกอบอาหารในครัวเรือนอีกด้วย

พื้นที่ของหมู่บ้านในสมัยก่อนมีอาณาเขตไม่กว้างขวางเช่นปัจจุบันพื้นที่ทั้งหมดที่เหลือ จากที่ใช้เป็นที่พักอาศัย จะใช้เป็นที่เพาะปลูกข้าวทั้งหมด ไม่ได้ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์พวกวัว, ไก่, หมู มากมายเช่นทุกวันนี้ สัตว์ดังกล่าวจะมีการเลี้ยงไว้บ้าง โดยเพื่อใช้งานในไร่นา หรือเทียมเกวียนใน การบรรทุกสิ่งของได้แก่ วัว ส่วนควายจะไม่ใช้กิน และไม่มีเลี้ยงไว้ ส่วนไก่ หมู จะปล่อยให้หา อาหารกินเองตามป่า มิได้ทำคอกหรือเล้าขังไว้ เป็นการเลี้ยงไว้เพื่อใช้เป็นอาหาร และใช้ในพิธีกรรม ของชาวลาวโซ่งเท่านั้น พื้นที่บางส่วนของหมู่บ้านยังคงเป็นป่า และเป็นแหล่งอาหารอีกทางหนึ่ง ของชาวบ้านอีกด้วย แม้ว่าป่าที่กล่าวถึงนี้จะมีใช้เป็นป่าดงดิบ (ป่าสะแกเป็นป่าเตี้ยๆ) เช่นบาง พื้นที่ แต่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากเพียงพอที่ชาวบ้านจะใช้เป็นแหล่งอาหารได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในยามฤดูฝนตกรุกพืชจำพวกเห็ด, ผักหวาน, หน่อไม้ ฯลฯ จะมีให้เก็บมากมาย บางที่ถ้ามี เหลือจากบริโภคในครัวเรือนก็ยังสามารถนำไปขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราได้อีกด้วย

การเพาะปลูกในระบบการผลิตตามประเพณี พื้นที่แปลงหนึ่งจะมีการนำพืชหลายชนิด มาปลูกไว้รวมกัน ดังเช่นในการทำนาพันธุ์ข้าวที่ใช้มีหลายชนิด โดยจัดแบ่งเป็นส่วนๆ ไปพันธุ์ข้าวที่ใช้ ในสมัยนั้นมีทั้งพันธุ์ข้าวเบาที่ใช้ในนาดอน ได้แก่ ข้าวฮีเปาะ, ข้าวแดงน้อย, ข้าวกันกุด, ข้าวสัน สอน เป็นต้น ส่วนพันธุ์ข้าวหนักที่ใช้ในนาหลุ่มก็มี ข้าวพญาเจย, ข้าวรอย, ข้าวปิ่นแก้ว ฯลฯ สำหรับ ข้าวเหนียว จะมีทั้งข้าวเหนียวขาวไว้ใช้บริโภคประจำวันในครัวเรือนและข้าวเหนียวดำไว้ใช้ใน พิธีกรรม หรือทำขนมหวาน พันธุ์ข้าวเหนียวดังกล่าวมีชื่อเรียกตามภาษาพื้นบ้านว่า ข้าวขาง รัต, ข้าวตุ้ย, ข้าวเมืองลม ฯลฯ¹⁹ การทำนาต้องอาศัยน้ำฝนธรรมชาติเป็นหลักทำให้มีการเพาะปลูก ได้ปีละครั้งนอกจากนี้รอบๆ นาข้าวมีการปลูกพืชอื่นๆ ไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน เช่น ถั่ว, งา, มันเทศ,

¹⁹ จากคำบอกเล่าของ นายชอบ สิงห์ทอง ผู้เฒ่าวัย 78 ปี และนางอินทร์ สิงห์เรือง แม่ เฒ่าวัย 87 ปี.

ข้าวโพด, พักทอง, พริก ฯลฯ ต้นคราม (ไว้ใช้ย้อมผ้า) และมีไม้ยืนต้นจำพวก ต้นตาล, มะม่วง, มะพร้าว ไว้ตามคันทนา เพื่อใช้เป็นร่มเงาพักผ่อนในตอนกลางวัน และยังเก็บผลบริโภคได้อีกด้วยการที่ชาวลาวโซ่งทำนามีการปลูกทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียวปนกันไปในั้น ด้วยเหตุว่า ในสมัยก่อนชาวลาวโซ่งใช้การบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักในครัวเรือน ส่วนข้าวเจ้าที่ต้องปลูกไว้ เพื่อส่งมอบให้แก่รัฐแทนเงินรัชชูปการที่หลวงเรียกเก็บ ซึ่งหลวงจะนำไปใช้เป็นเสบียงอาหารให้กับกองทัพต่อไป ผู้เฒ่าชอบ สิงห์ทอง เล่าว่า "ในสมัยพ่อแม่ของฉันถ้าทำนา 5 ไร่ก็ต้องแบ่งไว้ปลูกข้าวเจ้าเสีย 3 ไร่ หรือบางทีก็แบ่งกันคนละครึ่ง ส่วนหนึ่งทำข้าวเหนียวไว้กินกันในบ้าน ที่เหลือใช้ปลูกข้าวเจ้าให้หลวงเขาไป" นอกจากนี้ในพื้นที่นาจะปลูกข้าว บางครั้งมีการปลูกพืชชนิดอื่นปนลงไปด้วย โดยจะปลูกไปพร้อมๆ กับการหว่านข้าวในนา พืชเหล่านี้จะมีอายุสั้น อาจเก็บได้ก่อนข้าวสุกหรือบางครั้งเก็บเกี่ยวได้พร้อมกับข้าวในนา พืชดังกล่าว ได้แก่ มันเทศ, ถั่วเขียว, งาดำ เป็นต้น ในการเลือกเมล็ดพันธุ์ใดมาปลูกกับข้าวนั้น จะขึ้นอยู่กับผู้ผลิตเองว่าในปีนั้นต้องการปลูกพืชชนิดใดไว้กินบ้าง และต้องคำนึงถึงระดับของพื้นดิน ตลอดจนขนาดของพื้นที่ที่มีอยู่

พืชชนิดต่างๆ ที่ปลูกทั้งหมดดังกล่าวชาวบ้านจะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เอง ถ้าหากเมล็ดพันธุ์ใดไม่มี ก็มักจะขอหรือแลกเปลี่ยนกันเองกับเพื่อนบ้านโดยไม่มีการซื้อขายกัน ในการพิจารณาเมล็ดพันธุ์ที่จะนำมาปลูกโดยเฉพาะข้าวจะต้องเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและเหมาะสมกับสภาพพื้นดินในขณะนั้น บางครั้งเพื่อป้องกันการผลัดพลาด ชาวบ้านดอนทรายจึงเลือกปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวหลายชนิดในพื้นที่นาโดยมีการจัดแบ่งเป็นสัดส่วน ส่วนข้าวเหนียวจะปลูกทั้งข้าวเหนียวขาว และข้าวเหนียวดำไว้บริโภคเป็นอาหารหลัก รวมทั้งใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทต้นๆ จึงเห็นได้ว่าในช่วงที่มีระบบการผลิตตามประเพณีนั้น การเลือกเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนพื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกจะพิจารณาถึงความต้องการภายในครัวเรือนเป็นหลัก และผลผลิตที่ได้ก็มุ่งตอบสนองในการใช้บริโภคในชีวิตประจำวัน พื้นที่ที่มีทั้งหมดจะใช้ในการเพาะปลูก ไม่มีการใช้พื้นที่เลี้ยงสัตว์เพื่อขายแต่อย่างใด สำหรับผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจะนำออกแบ่งปันเพื่อนบ้านในชุมชน นอกนั้นอาจนำไปแลกเปลี่ยนภายนอกชุมชน เมล็ดพันธุ์ที่ใช้เพาะปลูกจะเป็นการสืบทอดตามบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมือง และหากขาดแคลนหรือต้องการพันธุ์อื่นๆ ก็จะสามารถขอ หรือแลกเปลี่ยนได้จากภายในชุมชน และนอกชุมชน ไม่มีการซื้อขาย หรือมีเจ้าหน้าที่ของทางราชการเข้าไปให้คำแนะนำในการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เพาะปลูกแต่อย่างใด

แรงงาน และกระบวนการผลิต

แต่เดิมนั้น ชาวนาทำการเพาะปลูกในพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตเพียงพอกับการใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และได้มีผลผลิตเพียงเล็กน้อยที่จะสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆ กับชุมชนอื่น ด้านความต้องการพื้นที่เพาะปลูกจึงมีไม่มาก ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการผลิตยังมีระดับต่ำ แรงงานที่ได้จากคนมักเป็นแรงงานภายในครัวเรือน อาศัยแรงงานจากสัตว์เลี้ยงเข้าช่วย หรือแรงงานจากคนภายในหมู่บ้านรวมกันไป เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบง่ายๆ ที่สามารถประดิษฐ์ขึ้นเอง หรือซื้อหาแลกเปลี่ยนจากภายนอกชุมชน เช่น เคียว จอบ เสียม มีด เหล่านี้เป็นต้น การดึงแรงงานจากภายนอกครัวเรือนเข้ามาช่วย จะพบได้ในช่วงฤดูทำนา เป็นระยะที่มีการปักดำต้นกล้า หรือการเก็บเกี่ยว เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงานขึ้น ที่ชาวบ้านเรียกว่า "การเอาแรงกัน" เป็นการช่วยเหลือกันของชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน มิได้มีการคิดเป็นเงินตราค่าจ้างแต่อย่างใด ในปัจจุบันสภาพดังกล่าวจะมีปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง ส่วนมากจะพบว่าเป็นเครือญาติใกล้ชิดกันเท่านั้น

กระบวนการผลิตได้เริ่มขึ้นจากการที่ชาวนาหาพื้นที่ที่เหมาะสม อุดมสมบูรณ์จับจองไว้ โดยการใช้มีด จอบเสียม ฯลฯ ในการตัดโค่นต้นไม้ใหญ่เล็ก ทำการถากถางจนพื้นที่โล่งเตียน บางครั้งอาจใช้วิธีการเผาพร้อมด้วย แต่วิธีนี้ผู้เผาบางคนบอกว่าไม่นิยมทำกัน เพราะจะทำให้ดินเสียเร็วจะใช้การพลิกดินขึ้นมาตากไว้ประมาณ 20 วัน แล้วทำการขุดกลบหน้าดินอีกครั้ง จากนั้นปล่อยทิ้งไว้รอจนถึงฤดูฝนจึงทำการไถนา แรงงานในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานในครัวเรือนเท่านั้น ทำให้ใช้เวลานานมากในช่วงการจับจองพื้นที่ เมื่อได้พื้นที่เพาะปลูกตามต้องการแล้วจะทำเครื่องหมายจับจองไว้ เพื่อบอกอาณาเขตของพื้นที่ที่จับจองไว้ ตามแนวต้นไม้ใหญ่ หรือทำเสาปักไว้ง่าย ๆ การจับจองพื้นที่ต้องทำในช่วงฤดูแล้ง เพื่อที่หลังจากถางป่าเสร็จก็ได้เวลาเพาะปลูกทำนาได้พอดีเลย อีกทั้งในช่วงฤดูแล้ง ป่าค่อนข้างแห้งแล้ง ไม่รกทึบ ช่วยให้ผ่อนแรงในการถางป่าได้เป็นอย่างดี ในการทำนาจะเริ่มจากการไถซำหลังฝนลง ไถที่ใช้เป็นคันไถไม้ มีหัวผานเป็นเหล็ก ใช้วัวเทียมลากจูงไป ระยะนี้มีการหว่านกล้าไว้ด้วย รอจนฝนซุกจึงทำการไถกลบหน้าดินอีกครั้ง แล้วจึงไถคราดและหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวจะทำในช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ถ้าต้องการทำนาดำ ก็จะมีการขอแรงจากเพื่อนบ้านมาช่วยถอนกล้าที่เตรียมไว้มาปักดำในนา ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน แล้วรอจนข้าวสุกจึงเก็บเกี่ยว ขั้นตอนนี้จะใช้เวลายาวนานโดยจะแล้วเสร็จ

ราวเดือนธันวาคม - มกราคม ในระยะนี้ จะต้องการแรงงานจากภายนอกครัวเรือนจำนวนมากเข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้สามารถเก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้นก่อนที่ต้นข้าวจะแห้งกรอบ เมล็ดข้าวร่วง ทำให้เกี่ยวยาก และผลผลิตจะเสียหายอีกทั้งต้องช่วยกันหอบข้าวเข้ายุ้งเก็บไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไปจากนั้นจะนำมาใช้บริโภคในครัวเรือนหรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของอื่นต่อไป ในระหว่างที่มีการทำนา ชาวนาจะทำการปลูกพืชชนิดอื่นไปด้วย พร้อมๆ กับการช่วยกันจับสัตว์น้ำที่ไหลมากับสายน้ำไว้บริโภคกันตามครัวเรือนต่างๆ และเก็บไว้เป็นอาหารยามขาดแคลนในฤดูแล้งภายหลังจากนำข้าวเข้ายุ้ง เมื่อนำมาบริโภคจะมีขั้นตอนการแยกเมล็ดข้าวออกจากเปลือก โดยการตำด้วยครกไม้ที่ประดิษฐ์ขึ้นเองจากไม้เนื้อแข็งเรียกว่า "ครกกระเดื่อง" จะมีทั้งชนิดใช้มือตำ และเท้าเหยียบ โดยมีคานไม้ที่พาดยาวออกมาเพื่อใช้เป็นส่วนที่จะช่วยผ่อนแรง แล้วใช้น้ำหนักตัวลงผ่านไปจากการเหยียบที่ส่วนปลายด้ามด้วยเท้า การตำข้าวนี้จะได้ตลอดเวลาที่ว่าง โดยจะมีการตำเก็บไว้ก็มีส่วนมากนิยมตำกันในชวงเย็น หรือพลบค่ำในช่วงที่มีการลงช่วงก็ได้ ภายหลังจากเสร็จสิ้นจากฤดูทำนาหรือหลังการเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวนาจะมีช่วงว่างได้พักกินเวลา 3 - 4 เดือน ในระยะนี้จึงเป็นช่วงที่มีการจัดพิธีกรรมต่างๆ มาก และยังเป็นช่วงที่ความแห้งแล้งได้มาเยือน จึงมีการเดินทางไป - มาของชาวบ้านในหมู่บ้าน และบรรดาผู้คนจากภายนอก มีทั้งผู้ที่มาติดต่อค้าขายจำพวกพ่อค้าแร่ ชาวจีนที่มารับซื้อข้าว ตลอดทั้งบรรดาหนุ่มๆ จากหมู่บ้านอื่นที่ต่างแวะเวียนมาเที่ยวงานประเพณีหมู่บ้านหรือบรรดาญาติมิตรที่มาเยี่ยมเยียนกันก็มี

ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชนในรูปแบบเศรษฐกิจตามประเพณี

ในตอนต้นได้นำเสนอถึงระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านคอนทรายช่วงก่อนปี พ.ศ. 2504 ไว้แล้วว่า มีรูปแบบเศรษฐกิจตามประเพณี ที่มีลักษณะของการผลิตแบบยังชีพ มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยผลผลิตที่ได้ชาวนาจะนำมาบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจากการแบ่งปันกันในชุมชนจะนำออกไปแลกเปลี่ยนค้าขายกับชุมชนภายนอกเพื่อให้ได้สิ่งของอาหารแห้ง เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการผลิต หรือการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งสิ่งของดังกล่าวไม่สามารถผลิตขึ้นได้เองภายในชุมชนนอกจากนี้การติดต่อกับชุมชนภายนอกเพื่อการแลกเปลี่ยนค้าขายแล้วยังมีผลจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันเป็นการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันหรืออาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมชมงานพิธีกรรมประจำหมู่บ้านได้แก่ การเล่นคอน การลงช่วง ตามที่เคยกล่าวแล้วในข้างต้น ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม และเศรษฐกิจของหมู่บ้านในช่วงที่มีระบบเศรษฐกิจตามประเพณีทั้งสิ้น และเมื่อพิจารณาในส่วน of ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ในที่นี้อาจ

หมายถึงรูปแบบการผลิตของหมู่บ้านในยุคนั้น ย่อมที่จะคำนึงถึงปัจจัยการผลิต การกระจายผลผลิต และชนชั้นทางสังคมเป็นประเด็นสำคัญ เพราะประเด็นเหล่านี้จะเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตได้เป็นอย่างดี และเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะเศรษฐกิจของหมู่บ้านในช่วงที่มีการผลิตตามประเพณี กับการผลิตเชิงพาณิชย์ในระยะต่อมาภายหลังว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร ประเด็นต่างๆ ดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยการผลิต

หมู่บ้านดอนทราย ในระยะที่มีระบบเศรษฐกิจตามประเพณีที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ ปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้แก่ ที่ดิน แรงงานคน และสัตว์ ตลอดจนเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ และแม้ทุนจะมีไม่เงินตราเช่นปัจจุบันแต่เป็นในรูปอื่นก็ถือว่าเป็นปัจจัยหลักของการผลิตในช่วงยุคนั้น ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

ก. ที่ดิน

เป็นที่เข้าใจแล้วว่าการเพาะปลูกในสมัยก่อนมุ่งตอบสนองเพื่อยังชีพภายในครัวเรือน และชุมชน ดังนั้นขนาดของพื้นที่เพาะปลูกจึงมีขนาดเล็กตามจำนวนสมาชิก และแรงงานในครัวเรือน ชาวนามีสิทธิจับจองที่ดินได้อย่างอิสระเท่าเทียมกันที่ดินจึงถือเป็นของส่วนรวมยกเว้นบริเวณที่ปลูกบ้านเรือนที่พักอาศัยที่ถือเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แม้ว่าจะยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ก็ตาม ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน เพราะที่ดินมีมากเกินความต้องการของชาวนา

ข. แรงงาน

แรงงานในสมัยนั้นมีลักษณะของการใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลักในการผลิตโดยที่แรงงานคนจะพิจารณาที่แรงงานในครัวเรือนก่อน ดังนั้น แรงงานในครัวเรือนจึงเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดขนาดพื้นที่ทำกิน กล่าวคือ แรงงานในครัวเรือนมีจำนวนน้อยจะมีขนาดพื้นที่เพาะปลูกเล็ก ถ้าแรงงานในครัวเรือนมีมากขนาดของพื้นที่เพาะปลูกจะมีขนาดใหญ่ตามไปด้วย แต่ในบางครั้งที่มีความต้องการเร่งด่วน ในบางขั้นตอนของการผลิต ได้แก่ การดำนา การเก็บเกี่ยว ฯลฯ มีการ

ขอความช่วยเหลือจากเครือข่าย หรือสมาชิกในชุมชนในรูปแบบของการเอาแรงกัน โดยมีการว่าจ้างเป็นเงินตรา จึงถือได้ว่าในระบบการผลิตแบบเดิม แรงงานในครัวเรือนเป็นเจ้าของแรงงานที่ใช้ในการผลิตโดยตรงและยังเป็นหน่วยของการผลิตและบริโภคของชุมชนอีกด้วย

ค. ทุน

รูปแบบของทุนในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ มิได้อยู่ในรูปแบบของเงินตราที่นำมาเป็นทุนใช้ เป็นค่าเช่า ค่าจ้าง ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ ฯลฯ แต่อยู่ในรูปของสิ่งของ หรือปัจจัยการผลิตที่ชาวนามี อยู่แล้วในครัวเรือนจากในชุมชน หรือแลกเปลี่ยนจากภายนอกชุมชนโดยที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เงิน ตราในการแลกเปลี่ยน ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ เมล็ดพันธุ์ ที่ดิน แรงงาน ฯลฯ ครัวเรือนจึงเป็นเจ้าของทุนในการผลิต มีอำนาจในการตัดสินใจตามเงื่อนไขของครัวเรือนสามารถกำหนด และมีอิสระ ในกระบวนการผลิตทั้งหมดได้

ง. เทคโนโลยี

เป็นการนำเทคโนโลยีแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน มีกลไกอะไรมากมายเข้ามาใช้ช่วยในการ ผลิตรวมถึงการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ การทำหัตถกรรม หรือกรรมวิธีการล่าจับสัตว์ ทั้งหมดเป็นความรู้ที่มีการสั่งสม ถ่ายทอดกันมาแต่บรรพบุรุษซึ่งจัดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนั้น ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีทำการผลิตได้ไม่แตกต่างกัน ใน ส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ที่ไม่สามารถผลิตได้เองภายในท้องถิ่น ก็สามารถซื้อหาแลกเปลี่ยนได้ จากภายนอกได้เหมือนๆ กัน ทั้งนี้เพราะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้พื้นฐานที่จำเป็นในการผลิต และมี ราคาไม่แพง หาได้ไม่ยาก

ดังนั้นในส่วนของปัจจัยการผลิต จะเห็นได้ว่าชาวนามีเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมด มีศักยภาพสูง ในการเลือกกำหนด หรือตัดสินใจในกระบวนการผลิตเอง โดยมีได้มีเงื่อนไขจากภายนอก มาเป็นตัวกำหนดแต่อย่างไร

การกระจายผลผลิต

ผลผลิตที่ได้ในรอบปีจากการทำนา ชาวนาได้มีการกระจาย หรือนำไปใช้ในส่วนต่างๆ ดังนี้

1) สำรองไว้บริโภคในครัวเรือนถือเป็นเป้าหมายหลักของการผลิตโดยพิจารณาได้จากพืชพันธุ์ทั้งหมดที่มีการผลิต รวมทั้งพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตนั้น ต้องเพียงพอสำหรับการบริโภคในแต่ละปี ได้แก่ ข้าว พืชผัก ผลไม้ หรือแม้แต่สัตว์ที่จับได้ก็นำมาทำการถนอมอาหารไว้กินได้ตลอดปี การผลิตส่วนนี้จึงเป็นส่วนที่มีจำนวนมากที่สุดจากปริมาณผลผลิตที่ได้ในแต่ละปี

2) สำรองไว้ทำพันธุ์ในการเพาะปลูกปีต่อไป เป็นการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่มีลักษณะดีไว้ส่วนหนึ่งจากผลผลิตที่ได้ทั้งหมด ก่อนที่จะจัดแบ่งเป็นส่วนอื่นๆ ซึ่งเป็นส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตทั้งหมด แต่เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้ามีการเสียหายของเมล็ดพันธุ์เหล่านี้ จะส่งผลกระทบต่อผลผลิตในปีต่อไปด้วย ในส่วนนี้ยังมีการสำรองเมล็ดพันธุ์ไว้เพื่อการแลกเปลี่ยนด้วย

3) สำรองไว้ใช้ในงานพิธีกรรมของครัวเรือนและชุมชนเนื่องจากชุมชนในระบบการผลิตตามประเพณีมีการช่วยเหลือและพึ่งพากันสูง ไม่เฉพาะในส่วนของแรงงานในการผลิต แต่ยังรวมถึงงานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ด้วย เช่น พิธีกรรมการเล่นคอน พิธีกรรมการกินข้าวเหนียวแดง พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษ พิธีการไหว้ศาลหมู่บ้าน ฯลฯ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เมื่อมีงานพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน และมีการนำผลผลิตของแต่ละครัวเรือนมาร่วมกันตามกำลังความสามารถในการผลิต จากนั้นของที่นำมา ร่วมในพิธีกรรมจะถูกนำออกมาแจกจ่าย แบ่งปันกันในรูปของอาหารที่นำมาเลี้ยงบรรดาผู้ที่มาร่วมในงานพิธีนั้นจนหมดสิ้น

4) สำรองไว้เพื่อการแลกเปลี่ยน หรือค้าขาย เพื่อได้เป็นสิ่งของ อาหาร หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการผลิต หรือการดำรงชีพที่ไม่สามารถผลิต หรือหาได้ในชุมชน ผลผลิตในส่วนนี้จะเป็นการนำส่วนที่เหลือจากสามส่วนที่กล่าวมาไปใช้โดยการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกที่มีทรัพยากรตามที่ต้องการ ตามที่ได้กล่าวถึงแล้วในตอนต้น

นอกจากการกระจายผลผลิตออกไปได้เป็น 4 ส่วนตามที่กล่าวไว้แล้ว ยังมีบางส่วนที่ต้องนำไปจ่ายให้กับรัฐในรูปแบบของภาษีบำรุงท้องที่หรือการจ่ายทดแทนการเกณฑ์แรงงานในรูปแบบของเงินรัชชูปการในแต่ละปี ซึ่งชาวนาต้องนำผลผลิตส่วนหนึ่งที่ได้ไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินเพื่อดำเนินการในส่วนนี้

จะเห็นได้ว่าระบบการกระจายผลผลิตที่กล่าวไว้ทั้งหมดนั้นเป็นไปเพื่อการตอบสนองการยังชีพและการดำรงอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตตามประเพณีเป็นการผลิตที่มีการจำกัดในตัวของมันเองในแง่ของปัจจัยการผลิตทำให้ขนาดของขอบเขตการกระจายผลผลิตจำกัดตัวอยู่ในวงแคบ ส่วนใหญ่จะเป็นไปภายในท้องถิ่น อาจมีกระจายออกไปภายนอกบ้าง ก็เป็นเพียงส่วนเล็กน้อย และมักเป็นผู้ผลิตในระดับเดียวกัน ที่ทำการเกษตรเช่นเดียวกัน การค้าขายแลกเปลี่ยนมีเป้าหมายเพื่อการยังชีพมากกว่าสะสมทุนไว้ ดังเช่นการผลิตในช่วงต่อมาที่มีระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับชาวนา

ชนชั้นทางสังคม

จากลักษณะของปัจจัยการผลิตและการกระจายผลผลิตที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าทุกครัวเรือนในชุมชนมีสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ซึ่งหมายถึงที่ดินได้อย่างเท่าเทียมกัน สามารถเลือกจับจองที่ดินได้เท่าที่แรงงานในครัวเรือนจะทำได้ และต้องการใช้ในการบริโภคเพียงใด โดยที่มีการนำเทคโนโลยีพื้นฐานที่มีตามที่เคยได้รับการถ่ายทอดมาช่วยในกระบวนการผลิต ทำให้กำลังการผลิต และวิธีการที่ใช้จึงไม่มีความแตกต่างกัน หากแต่สิ่งที่เป็นตัวกำหนดความสามารถและขนาดของผลผลิต จึงขึ้นอยู่กับแรงงานที่ใช้ในการผลิต ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากมีความจำเป็นที่ต้องทำการผลิตในขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าครัวเรือนขนาดเล็กเพราะปริมาณการบริโภคจะมีระดับสูงตามไปด้วยนั่นเอง ดังนั้นหากจะใช้ขนาดของการผลิต ปริมาณของผลผลิตมาใช้เป็นตัวชี้ถึงชนชั้นทางสังคมของชุมชนยังไม่สามารถหาได้ อีกทั้งรูปแบบของการกระจายผลผลิตออกไปสู่ภายนอกก็มีน้อย การที่จะทำการสะสมทุนขนาดใหญ่ จึงไม่เกิดขึ้นเพราะความเป็นอยู่ของชาวนาในสมัยก่อนนั้นมีความเรียบง่าย ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากการคมนาคมยังไม่ดีพอ ดังนั้นเมื่อพิจารณาที่ระบบการผลิตแล้ว จะเห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนยังไม่มีความแตกต่างกัน แรงงานที่ทำการผลิต กับปัจจัยการผลิตยังมิได้ถูกแยก

นอกจากกัน การจ้างงานยังไม่เกิดขึ้น จนกระทั่งในช่วงต่อมาชาวนาบางรายได้มีการทำการผลิตเพื่อการค้า มีการปลูกข้าวขาย เพราะมีการติดต่อที่รวดเร็วขึ้น มีพ่อค้าคนกลางได้เดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน มีการเข้าไปแนะนำของบรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐ และระบบชลประทานได้เข้าสู่หมู่บ้าน การทำนาจึงไม่ต้องรอฝนฟ้าอีก สามารถทำนาได้ตามกำลังแรงงานที่มี หรือว่าจ้าง แต่กระนั้นในช่วงตอนต้นก็ยังมีไม่กี่ราย แรงงานที่จะว่าจ้างก็หาไม่ค่อยได้เพราะชาวนาส่วนใหญ่ยังคงมีที่นาเป็นของตนเอง และค่าครองชีพหรือรายจ่ายยังอยู่ในระดับต่ำชาวนาไม่มีความลำบากอีกทั้งการทำนาในช่วงก่อนยังให้ผลผลิตเพียงพอแก่การบริโภค ความเดือดร้อนที่จะต้องดิ้นรนต่อสู้ หรือความต้องการที่จะเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนจึงไม่มี อาจกล่าวได้ว่า ในรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบเศรษฐกิจตามประเพณีนั้น ฐานะความเป็นอยู่ของชาวนาบ้านดอนทรายจึงไม่เกิดความแตกต่างกันในทางชนชั้นแต่อย่างใด

จุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

บ้านดอนทรายในช่วงที่มีสภาพเศรษฐกิจตามประเพณีมีรูปแบบการผลิตเพื่อยังชีพอย่างเพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงดูสมาชิกในหมู่บ้านได้ แต่เนื่องจากหมู่บ้านดอนทรายมิได้ตั้งอยู่ในลักษณะที่โดดเดี่ยว แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่นก็ตาม แต่ก็มีมีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ หรือขอความช่วยเหลือกับชุมชนภายนอกสม่ำเสมอมาช้านาน จนกระทั่งชุมชนมีการเพิ่มของจำนวนประชากรมากขึ้น ประกอบกับในช่วงภาวะของสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี พ.ศ. 2486 หมู่บ้านดอนทรายได้ถูกโอนย้ายมาขึ้นกับเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จากที่เดิมด้านการปกครองเคย ขึ้นตรงกับอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ในระยะเวลาดังกล่าวเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านระดับต่างๆ กันโดยเฉพาะในแง่ของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2501 - 2504 นั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านต่างๆ อันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวนาที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปชุมชนชาวนาบ้านดอนทราย ที่แม้จะอยู่ห่างไกลความเจริญ และมีการคมนาคมที่ยากลำบาก ก็มีอาจหลีกเลี่ยงกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้พ้น จึงมีสภาพที่ถูกดึงเข้าสู่กระแสของนโยบายการพัฒนาของรัฐเช่นเดียวกับชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ

การผลิตแบบเดิมนั้น ชาวนาไม่สามารถทำนาได้ผลอย่างเต็มที่เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการกล่าวคือต้องอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ หากปีใดฝนแล้งหรือทิ้งช่วงเป็นเวลานานหลายปีติดต่อกัน บางครั้งก็เกิดภาวะน้ำท่วมขังอย่างมาก ไร่นาเสียหายหมดสิ้น ชาวนาต้องทนทุกข์ทรมานกับสภาพของนาล่มเสียหาย ไม่สามารถพึ่งพาผลผลิตที่เป็นข้าวจากการทำนาได้ จึงเริ่มหันมาทำไร่รับจ้าง หีบขี้ม หรือขอสิ่งของจำพวกเมล็ดพันธุ์, อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม จากชุมชนภายนอกเพื่อให้ได้ปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพมาไว้ในครัวเรือน และเป็นจุดเริ่มต้นให้ชาวนาเริ่มหันมาประกอบอาชีพอื่นแทนการทำนาเพียงอย่างเดียวจนถึงประมาณปี พ.ศ. 2486 หมู่บ้านได้ย้ายการปกครองมาขึ้นกับอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ชาวบ้านมีการติดต่อกับที่ทำการอำเภอบ่อยครั้ง ทำให้เส้นทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีผู้คนสัญจรไป - มากันมากขึ้น จากเดิมเส้นทางนี้จะมีผู้คนผ่านไป - มาเพียงไม่กี่ราย ในปี พ.ศ. 2489 ชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นจากวัดสุที่มีในท้องถิ่นอย่างง่าย ๆ ครั้นปี พ.ศ. 2500 จึงมีการร่วมแรงกันสร้างถนนที่บริเวณปากทางหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นเส้นทางไปตลาดสระกระเทียม และที่ทำการอำเภอเมืองนครปฐมได้ โดยได้ทำถนนที่เป็นทางเกวียนแคบ ๆ ให้มีขนาดกว้างมีผิวถนนเรียบมากขึ้นเมื่อมีเส้นทางคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ก็เริ่มรถยนต์วิ่งผ่านหมู่บ้าน ชาวนาหลายครัวเรือนต่างซื้อรถจักรยาน 2 ล้อ มาขี่แทนการนั่งเกวียน และเดินเท้า นายเรียง สิงห์ล่อ ผู้เฒ่าวัย 67 ปี ได้เล่าว่า "พอมิถนนกว้างขึ้น คนภายนอกได้เข้า - ออกหมู่บ้านกันบ่อยครั้ง จนหมู่บ้านที่เงียบสงบ เริ่มมีเสียงดังของเครื่องยนต์ ในตอนนั้นฉันอายุได้ 10 กว่าขวบ จำได้ว่าแรกๆ มีถนนนั้น คนที่ไปค้าขายกับคนนอกชุมชน เมื่อกลับมาฉันได้นำจักรยานมาใช้ขี่ในหมู่บ้าน 2 - 3 ราย ผู้ที่นำรถจักรยานเข้ามาเป็นคนแรกคือ นายคง สิงห์ล่อ ในราวปี พ.ศ. 2498 - 2501 พอคนอื่นเห็นเข้าว่าดีก็เอาอย่างกัน เงินที่ได้จากการขายผลผลิตจึงหมดไปกับการซื้อรถจักรยานนั่นเอง" บางทีพวกอำเภอมาเก็บเงินทดแทนแรงงาน ก็จะขับมอเตอร์ไซด์ หรือรถยนต์แบบมีเครื่องจักรไอน้ำ เป็นพาหนะมาสูหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านรู้ต่างพากันมามุงดู ด้วยเห็นเป็นเรื่องแปลกด้วยในขณะนั้นหมู่บ้านยังไม่มีรถยนต์ใช้กันเลยเวลามีพ่อค้าต่างถิ่นมาหาซื้อผลผลิตในหมู่บ้านบุคคลเหล่านี้มักจะขับรถบรรทุกขนาดต่างๆ มารับซื้อของ ชาวบ้านก็จะให้ความสนใจกับสิ่งประดิษฐ์แปลกใหม่ที่มากับรถ ได้แก่ เสื้อผ้า, วิทยุ, ของใช้บางอย่าง ฯลฯ เมื่อพอใจกับสิ่งของชนิดใด ก็ซื้อไว้โดยที่พ่อค้าเหล่านี้จะให้ของไว้ก่อน ครั้นเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวจึงจะมาเก็บผลผลิตไปเป็นค่าสิ่งของที่ชาวบ้านนำไปแทน" เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่าชาวนาจะไม่มีเงินทุนเก็บไว้สำรองเลย หรือหากจะมีอยู่บ้าง แต่ก็เพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ผลผลิตที่ได้จากไร่นาต้องถูกนำไปใช้ในรูปแบบต่างๆ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น หากพิจารณาในสภาพการณ์แล้ว ชาวนาเหล่านี้

ควรจะอยู่อย่างแน่นแค้น แต่ในความเป็นจริงนั้น ชาวนามีการดำเนินชีวิตได้ปกติสุขดี มิได้อยู่อย่างยากไร้ ด้วยเพราะในช่วงเวลานั้น ชาวนามิได้มีความต้องการฟุ้งเฟ้อ และระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ก็ยังไม่ถึง ทำให้ไม่ต้อง ขวนขวาย ดิ้นรนในการที่จะมีอาชีพเสริมต่างๆ หรือออกไปรับจ้าง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ดังเช่นปัจจุบัน รายได้จากการขายผลผลิต และปริมาณผลผลิตที่ได้จากพื้นที่ทำกินสามารถเลี้ยงสมาชิกทุกคนภายในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ เมื่อเป็นดังนี้ในแง่ของชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนามิในสมัยก่อน จึงมีความต้องการในแง่ของปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพียงเล็กน้อยก็ช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้โดยปกติสุข แต่เมื่อมี กระแส หรือปัจจัยต่างๆ มามีผลต่อ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ทำให้สภาพความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความขัดสน แค้นแค้นขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มากกระตุ้นให้ต้องดิ้นรนต่อสู้ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งปัจจัย หรือมูลเหตุต่างๆ ดังกล่าวจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดกันต่อไป

มูลเหตุชักนำสู่ความเปลี่ยนแปลง

ก่อนที่หมู่บ้านดอนทรายจะมีระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่มีระบบเศรษฐกิจตามประเพณี แล้วเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์นั้น และทำให้ชาวนามิวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อันเป็นผลจากการปรับตัวทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถมีชีวิตที่ปกติสุขท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง หรือมูลเหตุต่างๆ ที่มากกระทบ ซึ่งมูลเหตุชักนำต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

การติดต่อกับชุมชนภายนอก

ในระบบเศรษฐกิจตามประเพณี ชาวบ้านมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ผลผลิตที่ได้จากการทำนาจะทำการจัดสรรออกเป็น 4 ส่วน เพื่อใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ แล้วนั้น แต่ผลผลิตที่ได้จากพื้นที่ทำกินก็ได้ผลเต็มที่ทุกปีไป เนื่องจากในบางปีมีภาวะฝนทิ้งช่วงหรือฝนแล้งเป็นเวลานาน ทำให้ชาวนามิไม่สามารถฟุ้งผลผลิตจากที่นาได้ จึงได้มีการรวมกลุ่มกันออกไปหาแหล่งอาหารจากภายนอกชุมชน หรือนำผลผลิตที่มีออกไปขอแลกเปลี่ยนเป็นข้าวสารอาหารแห้ง หรือเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ มาไว้ใช้ในครัวเรือน ครั้นเมื่อปีต่อมาผลผลิตดี ก็นำกลับไปคืนจากที่หยิบยืมมาบางครั้งถ้าผลผลิตส่วนเกินมีมากก็อาจนำไปแลกเปลี่ยนหรือค้าขายกับชุมชนต่างๆ ทั้ง

ใกล้และไกล และในช่วงของพิธีกรรมบางอย่างเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้คนที่ต่างถิ่นสนใจที่จะมาเยี่ยมเยียนยังหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกอยู่เสมอ จากผลดังกล่าวจึงมีการรับเอาแนวคิด หรือนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาสู่ชุมชน เริ่มจากการมีถนนกว้างขึ้น จนรถยนต์สามารถเข้าสู่หมู่บ้านได้ ชาวบ้านต่างสนใจต่อสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เข้ามา ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2500 เมื่อเริ่มมีถนนใช้กันใหม่ๆ นั้น ชาวบ้านที่ไปค้าขายภายนอกได้กลับมาพร้อมกับการซื้ออาหารจักรยานมาด้วย ครั้นชาวบ้านคนอื่นเห็นเข้าก็อยากมีไว้บ้าง ต่างพากันซื้ออาหารจักรยานมาใช้ขี่ไปไร่นาหรือติดต่อกับค้าขายกับชุมชนต่างๆ แทนการใช้เกวียน หรือเดินเท้า แต่ก็สามารถซื้อหาได้ไม่ถี่ครว้เรือน เพราะบางครัวเรือนยังคงมีความจำกัดในเรื่องของรายได้ และพื้นที่ทำกินจึงเกิดการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ผลผลิตที่จะนำออกไปขายได้จำนวนมาก แต่เพราะจำกัดด้วยแรงงานในครัวเรือน ทำให้ต้องอาศัยแรงงานจากภายนอกครัวเรือนเข้ามาช่วยเหลือในการผลิต ผู้เฒ่ารายหนึ่งเล่าว่า²⁰ "เมื่อมีถนนเข้าหมู่บ้านที่สามารถใช้การได้ดีขึ้น ผู้คนแย่งกันจับจองที่นาที่ไร่นากว้างใหญ่บางรายมีที่นาเองไม่ไหวก็จ้างคนอื่นมาทำกัน ค่าแรงคนละ 2 - 3 บาทแต่ก็หากคนมารับจ้างยาก มีทำกันอยู่ 4 - 5 บ้าน" ในเวลานั้นจึงกล่าวได้ว่าชาวนาเริ่มมีวัตถุประสงค์ในการผลิตข้าวเพื่อขาย นอกเหนือจากการปลูกเพียงแค่บริโภคในครัวเรือนแม้ว่าจะเกิดขึ้นกับชาวนาเพียงไม่กี่รายก็ตาม แต่ที่สำคัญได้มีการว่าจ้างแรงงานเป็นเงินเกิดขึ้นในชุมชน รูปแบบของการว่าจ้างแม้จะยังเป็นไปในเชิงขอร้องปนอยู่กลายเป็นไป ด้วยเพราะชาวบ้านยังมีความรู้สึกผูกพันต่อกันเหมือนที่เหมือนน้องกันอยู่มาก การว่าจ้างก็ไม่ได้ยึดถือในแง่ผลประโยชน์เกินไป กล่าวคือ เจ้าของที่นาจะมีการแสดงน้ำใจต่อผู้มารับจ้างทำนาให้โดยการจัดหาอาหาร น้ำดื่มไว้เลี้ยงตอบแทนบรรดาผู้ที่มารับจ้างในนา นอกเหนือจากค่าจ้างที่ได้รับในแต่ละวันจนเสร็จสิ้นฤดูการผลิต

นอกจากนี้ การติดต่อกับชุมชนภายนอกมาเนิ่นนาน นับแต่ชาวลาวไซ่งได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดอนทรายทำให้มีโอกาสได้รู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน และเจ้าของร้านค้าในท้องถิ่นอื่นที่เป็นตลาดกลางของการแลกเปลี่ยนสินค้าในขณะนั้นไว้มาก และจากการได้เดินทางออกมาค้าขายบ่อยครั้ง ทำให้ชาวบ้านดอนทรายบางรายมีความชำนาญในเส้นทางนั้นๆ เมื่อใดที่ชาวนาเหล่านี้นำสินค้าออกไปเร่ขายกับชุมชนภายนอกก็จะมีชาวนาคนอื่นๆ นำผลผลิตของตัวเองมาฝากให้ช่วยแลกเปลี่ยน หรือขายเป็นเงินให้ด้วยทุกครั้ง ดังนั้นในเวลาต่อมาชาวนาผู้นี้จึงได้ตั้งตัวเองเป็นลักษณะของพ่อค้าคนกลาง โดยเมื่อผ่านพ้นฤดูเก็บเกี่ยวชาวนาผู้กลายสภาพ

²⁰ จากคำบอกเล่าของ นางอินทร์ สิงห์เรือง แม่เฒ่าวัย 89 ปี.

ตัวเองมาเป็นพ่อค้าคนกลางของหมู่บ้าน จะตระเวนรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านในชุมชนออกไปขายยังถิ่นอื่น และชากรลับก็จะแวะซื้อสินค้าเข้ามาขายในหมู่บ้าน ด้วยเหตุเพราะว่าในสมัยนั้นยังไม่มีรถบรรทุกใช้ขนส่งสินค้า จึงใช้การว่าจ้างเกวียนบรรทุกผลผลิตที่รับซื้อไว้ที่ละหลายเล่มเกวียนออกไปขายยังท้องถื่นภายนอก ซึ่งมักจะไปที่ตลาดบ้านโป่ง และสระกะเทียม สำหรับการซื้อ - ขายผลผลิตของพ่อค้ารายนี้จะมีทั้งการขายเป็นเงินสด และการแลกเปลี่ยนสินค้ากันโดยพ่อค้าคนกลางจะนำสินค้าจำพวกเกลือ, ยา, เสื้อผ้า, ของใช้, อาหารแห้ง ฯลฯ แลกเปลี่ยนกับผลผลิตของชาวบ้านภายในหมู่บ้าน ได้แก่ ข้าวเจ้า, ข้าวเหนียว, พริก, ถั่ว, มะพร้าว ฯลฯ การนำผลผลิตออกไปขายนั้นจะทำปีละ 2 - 3 ครั้ง เพราะต้องรวบรวมผลผลิตให้มีจำนวนมาก จึงจะเดินทางไปขายได้ การค้าของพ่อค้ารายนี้ดำเนินอยู่ได้ราว 4 - 5 ปี ก็ต้องประสบกับปัญหาเลิกราไปเพราะว่าพ่อค้าคนกลางของหมู่บ้านเกิดเจ็บป่วยจากไข้ป่า ในสมัยนั้นยังไม่มียารักษาจึงตายไปในที่สุด และเนื่องจากพ่อค้าคนกลางรายนี้ไม่ได้มีบุตรที่จะช่วยดำเนินการต่อไปได้อีกจึงทำให้ต้องล้มเลิกกิจการดังกล่าวไป

จากกรณีต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผลจากการติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ก่อให้เกิดการรับแนวความคิด และค่านิยมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในชุมชน จนเป็นผลให้มีการริเริ่มเปลี่ยนแปลงในทางสังคม และเศรษฐกิจขึ้นมาอีกระดับหนึ่งก่อนที่ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์จะเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ต่อระบบการผลิต และวิถีชีวิตของชาวบ้านดอนทรายในเวลาต่อมา

นโยบายการพัฒนาของรัฐ

นับแต่หมู่บ้านดอนทรายได้ย้ายการปกครองมาขึ้นกับเขตพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐมในปี พ.ศ. 2486 เป็นต้นมา ชาวบ้านจึงหันมานิยมติดต่อกับบ้านสระกะเทียม(บ้านต้นมะขามหมู่ 5) กันมากขึ้น เพราะเป็นเส้นทางที่สามารถผ่านออกไปติดต่อกับที่ทำการอำเภอได้สะดวกเร็วกว่าเส้นทางเดิมที่เคยใช้กันมานาน ในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งในตอนนั้นมีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายห่อ สิงห์ทอง ได้เรียกประชุมลูกบ้าน ปรีกษาหารือในการปรับปรุงพื้นที่ถนนเพื่อให้สามารถสัญจรไป - มาได้สะดวกรวดเร็วขึ้น บรรดาชาวบ้านต่างเห็นชอบด้วย ดังนั้นจึงได้ร่วมแรงกันตัดโค่นต้นไม้ใหญ่น้อยตามแนวสองข้างถนนลงจำนวนมาก จนถนนสามารถใช้งานได้ แต่ไม่ตีนักเพราะในช่วงฤดูฝนยังคงเป็นหลุมเป็นบ่อหลายแห่ง พ่อค้าจากภายนอกชุมชนไม่สามารถนำรถยนต์เข้ามารับซื้อผลผลิตภายในหมู่บ้านได้ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำโดยปลัดอำเภอได้นำงบประมาณมามอบให้กับผู้ใหญ่บ้าน และกำนันเพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวนโยบายของรัฐที่ได้นำแผนพัฒนา

เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ออกมาใช้ (พ.ศ. 2504 - 2509) โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเร่งเพิ่มผลผลิตทั้งภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม จากนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อทุกท้องถิ่น และหมู่บ้านดอนทรายก็ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวเช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ในปี พ.ศ. 2504 ผู้ใหญ่บ้านขณะนั้นชื่อ นายชอบ สิงห์ทอง และบรรดาลูกบ้านจึงได้นำงบประมาณที่ได้รับมอบหมายมาจัดสร้างถนน ศาลากลางบ้านไว้เป็นที่ประชุมนัดหมายในโอกาสต่างๆ , ขุดบ่อน้ำ, จัดทำป้ายชื่อหมู่บ้านเพื่อแสดงอาณาเขต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมในเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว พืชชนิดต่างๆ ได้แก่ มะม่วง, มะพร้าว ฯลฯ ซึ่งให้ผลดี และเป็นที่ต้องการของตลาด ดังนั้นในการเข้ามาของโครงการต่างๆ ของรัฐ มีผลให้ต้นไม้ใหญ่จำนวนมากถูกโค่นล้มลง เพื่อนำพื้นที่มาใช้ในการเพาะปลูกข้าว และพืชบางอย่างเพิ่มขึ้น บรรดาชาวบ้านต่างกระวีกระวาดเข้าจับจองพื้นที่ว่างเปล่าไว้เป็นกรรมสิทธิ์ของตนจนไม่เหลือพื้นที่ว่างเปล่าไว้ให้ผู้อื่นเข้ามาจับจองได้อีก ภายหลังโครงการพัฒนาหมู่บ้านได้มีเงินจำนวนหนึ่งเหลืออยู่ จึงได้นำมาใช้ในการทำประโยชน์แก่ชุมชน โดยการปรับปรุงอาคารเรียนใหม่, สร้างหอระฆังวัด, ขุดลอกรางน้ำ ส่วนที่เหลือได้ มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านเก็บไว้เพื่อใช้ในโอกาสต่อไป

จะเห็นได้ว่าเมื่อนโยบายของรัฐได้เข้าสู่บ้านดอนทราย แม้จะเพียงการเริ่มต้นเพียงบางส่วนก็ตาม แต่ได้มีผลในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไปอย่างมาก เริ่มจากการมีถนนหนทางที่สามารถสัญจรไป - มาได้อย่างสะดวกสบาย มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อทำการเพิ่มผลผลิตภาคการเกษตร แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ เกิดการว่าจ้างแรงงานในรูปแบบเงินตรา ชาวบ้านที่มีหัวคิดก้าวหน้า หันมานิยมการใช้เครื่องทุ่นแรง สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เห็นได้จากในช่วงเริ่มมีถนนที่ใช้งานได้ดี ในปี พ.ศ. 2504 นายคง สิงห์ลอ เป็นคนแรกที่เริ่มนำรถจักรยานมาใช้ขี่ในหมู่บ้านเป็นคนแรก ต่อจากนั้นในปีเดียวกันนายสัมเกลี้ยง สิงห์คา ได้ซื้อรถจักรยานยนต์มาใช้บรรทุกสินค้าเป็นคนแรกด้วยเงินที่ได้จากการขายสินค้า ในช่วงนี้ชาวบ้านต่างละทิ้งการทอผ้าพื้นเมืองหันมาซื้อเสื้อผ้าจากพ่อค้าชาวจีนที่นำมาขายไว้สวมใส่กันแทนการสวมเสื้อฮี และชิ้นลายแดงโม บรรดาหนุ่มสาวหันมานิยมการตัดผมสั้น แทนการเกล้ามวยปักปิ่นเงินเช่นเดิม และจากการที่ชาวลาวไซ่ง่ต้องเร่งผลิตข้าวเจ้าเพิ่มขึ้น เพื่อขายให้กับพ่อค้าต่างถิ่นจำนวนมาก โดยเงินที่ได้จากการขายผลผลิตส่วนหนึ่งนั้นได้ใช้จ่ายเป็นภาษีให้แก่รัฐ ส่วนที่เหลือเล็กน้อยได้เก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนได้ทำให้ชาวลาวไซ่ง่ลดปริมาณการปลูกข้าวเหนียวลง ด้วยเหตุนี้ชาวลาวไซ่ง่ต่างหันมาบริโภค ข้าวเจ้าเป็นอาหารหลักแทนข้าวเหนียวตามที่เคยเป็นมาแต่ดั้งเดิม อีกทั้งมีการนำรถไถนาแบบมีคันถือเข้ามาแทนการใช้วัวเทียมคันไถ โดยเป็นการนำเข้ามาของ

นายชอบ สิงห์ทองเป็นรายแรก เงินที่นำไปซื้อได้จากการขายวัวที่มีจำนวน 7 ตัว และส่วนหนึ่งกู้จากสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 9,000.00บาทเศษ ทั้งนี้เพื่อความรวดเร็วและยังใช้ไปรับจ้างไถในที่นาของชาวบ้านรายอื่นๆ ได้อีกด้วย สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้ชาวบ้านต่างอยากมีไว้ในความครอบครองของตน ใช้ในการรอดอ้างฐานะ หรือคุยอวดผู้อื่นได้ว่าตัวเองมีความทันสมัย จากผลการศึกษาที่ได้ ในส่วนของนโยบายของรัฐที่ลงมาสู่หมู่บ้าน จึงเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ชักนำให้ชาวบ้านหันมานิยมการบริโภควัตถุสิ่งของ มีการรับเอาระบบเศรษฐกิจแบบใหม่เข้าไปปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้านบ้านดอนทรายอย่างมากและเพื่อความการอยู่รอด ชาวนาต่างได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิดต่างๆ จากเดิมที่เคยเป็นอยู่ให้สามารถดำเนินชีวิตสอดคล้องไปกับกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การอพยพเข้ามาสู่ชุมชนของคนภายนอก

การอพยพของชาวลาวไซ่ง่างจากตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี รอนแรมเรื่อยมา จนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านดอนทรายนั้นแต่เดิมมีไม่กี่ครัวเรือนดังได้กล่าวมาแล้ว แรกเริ่มนั้นจำนวนสมาชิกที่มาอยู่มีจำนวนไม่กี่สิบคน มี 4 ครัวเรือนใหญ่ ครั้นอยู่ต่อมาได้มีการแพร่ลูกหลานเพิ่มขึ้น จนกระทั่งเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและจากการได้ติดต่อกับชุมชนภายนอก ทำให้มีการแต่งงานกับคนภายนอกชุมชน ภายหลังการแต่งงานคู่สมรสบางรายได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน จึงเป็นการช่วยเพิ่มจำนวนประชากรของหมู่บ้าน การอพยพมาอยู่ของชาวลาวไซ่ง่าง ได้มีการอพยพเข้ามาอยู่กันหลายระรอก โดยบางส่วนเข้ามาอยู่ตามการชักชวนของญาติที่อยู่ พอเห็นว่ามีความอุดมสมบูรณ์ดี จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านไปเลย นอกจากนี้การอพยพมาอยู่ในหมู่บ้านยังพบว่ามิชชันนารีอื่นปะปนมาด้วย อาทิเช่น ชาวมอญ ชาวจีน โดยคนเหล่านี้ได้อพยพเข้ามาอยู่ในภายหลัง แต่จากความเอื้ออาเรียที่ได้รับจากชาวลาวไซ่ง่างที่อยู่ก่อนแล้วทำให้ตั้งรกรากอยู่ต่อไปมิได้อพยพไปที่อื่น และบางรายได้มีการสมรสกันระหว่างผู้ที่ต่างชาติพันธุ์กันก็มีการที่หมู่บ้านมีการอพยพเข้ามาของคนหลายกลุ่ม ทำให้มีการเพิ่มของจำนวนประชากรขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าในขณะนั้นหมู่บ้านจะเกิดการล้มตายของประชากรจำนวนมากจากพิษไข้ป่า แต่ก็อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าจำนวนของประชากรที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ในเวลาต่อมาจึงเกิดการคับแคบในเรื่องของที่ดินทำกิน ในช่วงแรกนั้นสามารถจับจองได้เองตามความพอใจและ แรงงานในครัวเรือนที่มีแต่เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ในขณะที่พื้นที่ทำกินมีจำนวนเท่าเดิมการแก่งแย่งแข่งขันในการเข้าครอบครองจึงมีขึ้นเห็นได้จากภายหลังมีถนนเข้าหมู่บ้าน และโครงการพัฒนาหมู่บ้านเข้ามาในปี พ.ศ. 2504 นั้น ที่ดินเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างมากของ

ชาวบ้านในขณะนั้น ผู้เฒ่ารายหนึ่งเล่าว่า ²¹ "ในช่วงนั้นชาวบ้านต่างแย่งกันเข้าจับจองที่ดินทำกินกันมาก บางรายถึงกับว่าจ้างรถไถมาช่วยจุดลากต้นไม้ใหญ่ก็มีบางคนก็ปักเสาจองไว้ก่อนที่จะทำการถางป่าชาวบ้านคนอื่นเห็นเข้าก็ทำตามกันยกใหญ่ มีการทะเลาะตบตีกันบ้าง เพราะว่าไปจับจองซ้อนที่กัน หรือบางรายก็ไปย้ายเสาที่เขาปักไว้ก่อนก็มีเดือดร้อนถึงผู้ใหญ่บ้านกำนันต้องเข้ามาไกล่เกลี่ย และทำการแบ่งสรรปันส่วนที่ดินให้เท่าๆ กันเรื่องจึงยุติไปได้ แต่กว่าจะตีกันได้ก็กินเวลานานเป็นเดือนเชียวนะ" นอกจากนี้การอพยพเข้ามาของคนต่างกลุ่มส่งผลให้มีการแข่งขันกันเกิดขึ้นในเรื่องของการค้า โดยในราวปลายปี พ.ศ. 2504 ได้มีพ่อค้าคนกลาง 2 รายในการแข่งกันแย่งซื้อผลผลิตของชาวบ้านออกไปขายยังตลาดสระกะเทียม และนครปฐม โดยมีการให้ราคาสินค้ากับชาวบ้านต่างกัน ถ้าชาวบ้านรายใดพอใจกับราคาที่ให้ก็ขายให้กับพ่อค้ารายนั้นเสีย ในช่วงนี้จัดว่าเป็นระยะที่มีเรื่องของราคาสินค้า และตลาดเข้ามามีบทบาทต่อการเลือกที่จะผลิต หรือปลูกพืชชนิดใดของชาวนา เพื่อที่จะได้ขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงและจำนวนมาก ซึ่งชาวนาสามารถนำเงินที่ได้ไปซื้อของที่ตนเองต้องการได้แม้ว่าสินค้านั้นจะไม่ได้มีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่เลยก็ตามแต่ก็เป็นภาระที่จะอวดอ้างฐานะของตนเองกับเพื่อนบ้านได้ หากแต่เป็นการสร้างความพอใจต่อผู้ที่ได้เป็นเจ้าของในวัตถุ สิ่งของนั้น

ความแร้นแค้นของชุมชน

ในตอนต้นได้กล่าวถึงหมู่บ้านดอนทรายไว้ในหลายด้าน ประการหนึ่งพบว่าเดิมนั้นหมู่บ้านแห่งนี้ได้ร้างไปชั่วระยะเวลาหนึ่งเนื่องจากผู้ที่อาศัยอยู่แต่เดิมที่เป็นชาวไทยทนต่อความยากลำบาก และการแพร่ระบาดของไข้ป่าไม่ไหว จึงอพยพย้ายถิ่นฐานกันไปหมด ครั้นชาวลาวซึ่งอพยพผ่านมาพบว่าเป็นที่ร้างว่างเปล่าไม่มีใครอยู่อาศัย จึงทำการหักร้างถางป่าจับจองเป็นพื้นที่ทำกินในเวลาต่อมา แต่เดิมพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เพราะมีป่าไม้เตี้ยๆ อยู่เต็มพื้นที่ แม้จะมีสัตว์ป่าอยู่มาก มีรางน้ำไหลผ่านรอบหมู่บ้าน ในฤดูน้ำหลากสามารถหาจับสัตว์น้ำมาไว้บริโภคในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอและยังมีเหลือเก็บไว้บริโภคในช่วงฤดูแล้งอีกด้วยเรียกได้ว่า

²¹ จากคำบอกเล่าของ นายเรียง สิงห์ล่อ ผู้เฒ่าวัย 67 ปี.

ชาวบ้านมีสภาพชีวิตที่ สุขสบายตามอัตภาพ สมดังคำกล่าวที่ว่า "ในน้ำมีปลาในนามีข้าว" แม่เฒ่ารายหนึ่งเล่าให้ฟังว่า²² "ในสมัยโน้นผู้คนไม่มาก ทำนาได้ข้าวมาเท่าไรก็แบ่งปันกัน บ้านไหนทำนาได้ผลน้อยก็มาขอแบ่งไปกิน พอถึงฤดูน้ำหลากมามากๆ น้ำท่วมบ้านเรือนไร่นาหมดต้องไปทำคอกบนโคกบนเนินให้สัตว์เลี้ยงอยู่นานเป็นเดือน จนน้ำแห้งจึงจะพามาเลี้ยงได้จนบ้านได้ ชาวบ้านจะช่วยกันหาจับสัตว์น้ำจำพวก กุ้ง หอย ปู ปลามาเป็นอาหารให้แก่สมาชิกในครัวเรือนได้บริโภคในชีวิตประจำวันที่เหลือจากการบริโภคแล้วจะนำมาหมักทำเป็นน้ำปลา ปลาเกลือ ปลาหย่าง ฯลฯ ส่วนกุ้ง ก็หมักทำकेปิเก็บไว้กินได้นานๆ อาหารเหล่านี้จะแจกจ่ายแบ่งปันกันไปทุกครัวเรือน ไม่มีการหวงแหน หรือเก็บไว้บริโภคคนเดียว เพราะถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน เมื่อมีอะไรก็ต้องแบ่งปันกันไม่ให้อดอยาก ไม่เหมือนสมัยนี้ แ่งแย่งกันมีกันได้ จนรุ่นวายไปหมด" แต่อย่างไรก็ตามการเพาะปลูกในครั้งอดีตต้องพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติ หากปีใดฝนทิ้งช่วงไร่นาก็ไม่ให้เกิดผลผลิตดีเท่าที่ควร ปีใดน้ำมากก็ท่วมที่นาเสียหายหมดสิ้นชาวบ้านต้องไปขอยืมข้าวเปลือกอาหารแห้งจากชุมชนภายนอกมาใช้บริโภคในครัวเรือน รอจนถึงฤดูการเพาะปลูกในปีต่อไป จึงจะนำผลผลิตที่ได้ไปใช้คืน ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ จะพบเห็นในช่วงที่หมู่บ้านยังมีจำนวนสมาชิกเพียงไม่กี่ครัวเรือน ครั้นต่อมา เมื่อมีผู้คนอพยพเข้ามา และจำนวนสมาชิกที่มีอยู่เดิมเพิ่มจำนวนขึ้นประกอบกับการเข้ามาส่งเสริมให้มีการเพิ่มปริมาณผลผลิต โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้เกิดการแก่งแย่งกันเข้าจับจองพื้นที่ทำกิน มีการว่าจ้างแรงงาน และนำเข้าเทคโนโลยีสมัยใหม่สู่ชุมชนอย่างแพร่หลาย ชาวบ้านให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ และนำมาเป็นตัววัดหรือประเมินฐานะของครัวเรือน เริ่มมีความแตกต่างในฐานะความเป็นอยู่ จากมูลเหตุข้างต้นที่กล่าวมาแล้วได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมาก และในที่สุดก็ร่อยหรอลงจนไม่มีเพียงพอกับจำนวนประชากรที่มีอยู่ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านยังต้องเผชิญกับภาวะแห้งแล้ง ผลผลิตไม่ได้ผลเท่าที่ควร และการเสียผลผลิตส่วนหนึ่งให้กับรัฐในรูปแบบภาษีที่ดิน และเงินทดแทนแรงงานในแต่ละปี ทำให้ชาวบ้านเผชิญกับปัญหาความแห้งแล้งของพื้นที่ทำกิน ความเป็นอยู่เริ่มย่ำแย่ลง ชาวบ้านจำนวนมากต้องเผชิญกับความแร้นแค้นในปัจจุบัน สถานในการดำรงชีพในที่สุดชาวบางบางส่วนได้มีการอพยพโยกย้ายทั้งครอบครัวไปหาพื้นที่ทำกินยังถิ่นอื่น และบางรายก็ได้ออกรับจ้างทำงานในที่นาของชาวบ้านผู้มีฐานะค่อนข้างดีและบางรายได้ออกเร่ขายแรงงานภายนอกท้องถิ่น แต่ด้วยสมัยนั้นยังไม่มีรถโดยสารวิ่งผ่านหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านที่ออกไปรับจ้างภายนอกต้องไปอาศัยอยู่กับนายจ้างเป็นเวลานานๆ หรือออกไปตระเวนรับจ้างในท้องถิ่นต่างๆ เป็นเวลานานๆ จึงกลับมาหมู่บ้าน ซึ่งพบไม่กี่ราย และมักเป็นผู้ขายเท่านั้นที่ไป

²² จากคำบอกเล่าของ นางอินทร์ สิงห์เรือง แม่เฒ่าวัย 89 ปี.

มูลเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าได้ส่งผลให้เกิดผลเกี่ยวเนื่องกันมาเนิ่นนานก่อนที่หมู่บ้านดอนทรายจะถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ที่มีเงินเป็นตัวกำหนดราคาของสินค้าและมีตลาดสำหรับเป็นแหล่งใช้แลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ ซึ่งมูลเหตุชักนำดังกล่าวข้างบน ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2504 อันเป็นช่วงก่อนที่แผนนโยบายต่างๆ ของรัฐจะได้เข้ามามีบทบาทในท้องถิ่นแห่งนี้มากขึ้น

ในส่วนของบทที่ 3 ที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นจนจบ จะเห็นว่าเป็นการศึกษาในส่วนย้อนไปสู่เรื่องราวต่างๆ ในอดีต จนถึงช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านดอนทรายในช่วงต้นๆ เพื่อให้สามารถเห็นสภาพของสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ภายใต้อระบบเศรษฐกิจตามประเพณี ซึ่งผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะค้นหาข้อมูลได้จากเอกสารอ้างอิงใดๆ ได้ เพราะหมู่บ้านแห่งนี้มิได้มีผู้เข้ามาศึกษาเรื่องราวมาก่อน จะมีอยู่บ้างก็เป็นเอกสารเพียงไม่กี่หน้า ที่ทำการศึกษาโดยผู้ที่เคยเป็นครูใหญ่โรงเรียนวัดรางสระกะเทียม และเป็นผู้ที่มีรกรากเดิมอยู่ที่บ้านดอนทรายมาแต่ครั้งพ่อแม่ของเขา ดังนั้นข้อมูลที่ผู้ศึกษามีอยู่จึงเป็นคำบอกเล่าที่ได้จากบรรดาผู้เฒ่า ผู้แก่ของหมู่บ้านที่จดจำเหตุการณ์ได้ แต่ก็ไม่ต่อเนื่องกันโดยตลอด ผู้ศึกษาจึงอาศัยข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ เข้ามาประมวลเป็นเรื่องราวถ่ายทอดออกมา ดังที่ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์บทนี้ ในส่วนของสภาพสังคม และเศรษฐกิจของหมู่บ้านตลอดจนการปรับตัวของชาวนา ภายหลังจากเข้าสู่เศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ จะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ในบทต่อไป